

Syrjintä Suomessa 2017–2019

Tietoraportti

Oikeusministeriön julkaisuja 2020:20

Syrjintä Suomessa 2017–2019

Tietoraportti

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-847-9

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	30.10.2020	
Tekijät	Simo Mannila		
Julkaisun nimi	Syrjintä Suomessa 2017–2019 Tietoraportti		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:20		
Diaari/hankenumero	OM 5/014/2015	Teema	Selvityksiä ja ohjeita
ISBN PDF	978-952-259-847-9	ISSN PDF	2490-0990
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-847-9		
Sivumäärä	58	Kieli	suomi
Asiasanat	yhdenvertaisuus, syrjintä, asenteet, vihapuhe		
Tiivistelmä	<p>Syrjintä on Suomessa edelleen merkittävä ongelma niin työmarkkinoilla kuin muussakin elämässä. Suomalaisien asenteet vähemmistöjä, vammaisia ja ikääntyneitä kohtaan ovat kuitenkin muuttuneet vuosina 2017–2019 suvaitsevaisemmiksi. Ne ovat useimmiten lähellä Euroopan Unionissa yleisimmin vallitsevia asenteita.</p> <p>Maahanmuuttajavähemmistöistä syrjityin ryhmä ovat afrikkalaistaustaiset, ja etninen ja ihonväriin perustuva syrjintä vaikuttaa olevan Suomessa varsin yleistä. Romanien syrjinnästä on saatu uutta tietoa, Suomessa heitä koskevat asenteet ovat EU-tason vertailussa varsin kielteiset. Saamelaisten tilanteessa on merkkejä rakenteellisesta syrjinnästä. Vammaisten ja ikääntyneiden ongelmat liittyvät paljolti palvelujen ja niitä koskevan tiedon saantiin sekä ympäristön esteellisyteen. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen syrjintä ja häirintä on edelleen yleistä, vaikka tilanne on tarkastelukautena selkeästi parantunut.</p> <p>Oikeus- ja valvontaviranomaisten toimintatiedot kuvaavat syrjinnästä vain jäävuoren huipun. Tapausmäärät ovat melko pieniä, mutta ratkaisujen sisällöt ovat merkittäviä. Myös esimerkiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastukset ja kannanotot ovat tärkeitä syrjintätiedon tärkeitä lähteitä.</p> <p>Tarkastelukauden aikana syrjintätietoa on kertynyt aiempaa runsaammin ja tiedon taso on entisestään kohentunut.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	30.10.2020	
Författare	Simo Mannila		
Publikationens titel	Diskriminering i Finland 2017-2019 Datarapport		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2020:20		
Diarie-/ projektnummer	OM 5/014/2015	Tema	Utredningar och anvisningar
ISBN PDF	978-952-259-847-9	ISSN PDF	2490-0990
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-847-9		
Sidantal	58	Språk	finska
Nyckelord	likabehandling, diskriminering, attityder, hatretorik		
Referat	<p>Diskriminering är fortfarande ett stort problem både på arbetsmarknaden och inom övriga livsområden i Finland. Finländarnas inställning till minoriteter, personer med funktionsnedsättning och äldre har dock utvecklats i en mer tolerant riktning under åren 2017–2019. Attityderna till olika grupper motsvarar för det mesta den allmänna rådande attityden inom Europeiska unionen.</p> <p>Den mest diskriminerade gruppen bland invandrarminoriteter är personer med afrikansk bakgrund. Diskriminering på grund av etnisk bakgrund och hudfärg verkar vara mycket allmänt i Finland. Ny information har fåtts om diskriminering av romer. I Finland är attityderna till romer synnerligen negativa jämfört med den allmänna nivån inom EU. I fråga om samerna finns det tecken på strukturell diskriminering. När det gäller personer med funktionsnedsättning och äldre har problemen oftast samband med tillgång till service och information om tjänster samt miljöns tillgänglighet. Diskriminering och trakasserier av könsminoriteter och sexuella minoriteter är fortfarande vanligt, även om situationen har förbättrats betydligt under granskningsperioden.</p> <p>I rätts- och tillsynsmyndigheternas verksamhet syns enbart toppen av isberget. Antalet fall är ganska litet, men avgörandenas innehåll är av stor betydelse. Också justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman och deras inspektioner och ställningstaganden är viktiga källor för information om diskriminering.</p> <p>Under granskningsperioden har data om diskriminering samlats in i större utsträckning än tidigare och nivån på uppgifterna har ytterligare förbättrats.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Justice	30.10.2020	
Authors	Simo Mannila		
Title of publication	Discrimination in Finland 2017–2019 Data report		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2020:20		
Register number	OM 5/014/2015	Subject	Reports and guidelines
ISBN PDF	978-952-259-847-9	ISSN (PDF)	2490-0990
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-847-9		
Pages	58	Language	Finnish
Keywords	non-discrimination, discrimination, attitudes, hate speech		
<p>Abstract</p> <p>Discrimination continues to be a significant problem in Finland, affecting the labour market as well as other areas of life. However, the attitudes of Finns towards minorities, persons with disabilities and older people became more tolerant in the period 2017–2019. In most cases, the attitudes are close to those most prevalent in the European Union.</p> <p>Of all immigrant minority groups, those of African origin face most discrimination, and discrimination based on ethnic background and skin colour appears to be fairly common in Finland. New data have been obtained on the discrimination of the Roma population, and attitudes towards this group are rather negative in Finland compared to the EU level. In the situation of the Sámi people, signs of structural discrimination can be observed. The problems faced by persons with disabilities and older people are largely related to the availability of services and obtaining related information, and the inaccessibility of the environment. Discrimination and harassment of gender and sexual minorities are still common, even though the situation clearly improved during the period under review.</p> <p>The operating data of the judicial and supervisory authorities only describe the tip of the iceberg of discrimination. While the number of cases is rather small, the content of the related decisions is significant. The inspections and statements of opinion of the Chancellor of Justice and the Parliamentary Ombudsman are also important sources of information on discrimination.</p> <p>During the period under review, more discrimination data were collected than before and the quality of the data has further improved.</p>			
Publisher	Ministry of Justice		
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1. RAPORTIN TAUSTA	9
2. ASENTEET	13
3. SYRJINTÄKOKEMUKSET JA -HAVAINNOT	20
3.1 Syrjintä työelämässä.....	20
3.2 Muu syrjintä syrjintäperusteittain.....	24
3.2.1 Etninen tausta, kieli, uskonto	24
3.2.2 Vammaisuus, heikko terveys.....	26
3.2.3 Ikä	27
3.2.4 Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuolen moninaisuus.....	28
4. SYRJINTÄILMOITUKSET JA -TUOMIOT	32
4.1 Työsuojelun valvonta.....	34
4.2 Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.....	37
4.3 Eduskunnan oikeusasiamies.....	41
4.4 Valtioneuvoston oikeuskansleri	43
4.5 Korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus.....	44
5. VIHARIKOLLISUUS JA VIHAPUHE	47
5.1 Viharikokset 2017–2019.....	48
5.2 Vihapuheen ilmeneminen ja sen vaikutukset.....	50
6. YHDENVERTAISUUDEN EDISTÄMINEN	54

1. RAPORTIN TAUSTA

Tässä raportissa kuvataan syrjintää ja syrjinnän kehitystä Suomessa vuosina 2017–19. Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain mukaista syrjintää eli seuraaviin syrjintäperusteisiin liittyvää syrjintää: ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Syrjintää koskevassa lainsäädännössä (erityisesti yhdenvertaisuuslaki) ei tarkastelukauden aikana tapahtunut muutoksia.

Raportin pohjana ovat olleet raportti Syrjinnän kansalliset tietolähteet (2019) sekä edellinen tietoraportti Syrjintä Suomessa 2015–2016. Tämän raportin kattamana aikana on yhdenvertaisuutta ja syrjintää koskevaa tietoa kertynyt runsaasti. Melko suuri osa käytetyistä tietolähteistä on kuitenkin uusia eikä niiden perusteella silloin voida kuvata kehitystrendejä.

Tämä raportti on koostettu Oikeusministeriön syrjinnän seurantajärjestelmän indikaattori-alueittain, jotka ovat seuraavat:

- Asenteet ja asenneilmapiiri
- Syrjintäkokemukset ja -havainnot
- Syrjintäilmoitukset ja -ratkaisut
- Vihapuhe ja viharikokset
- Yhdenvertaisuuden edistäminen

Tietoraportin sisältö on koottu tai kootaan myös seurantajärjestelmän sivulle <http://www.syrjintatieto.fi>. Raportin on kirjoittanut Simo Mannila.

Syrjinnän seurantajärjestelmää koordinoi ja kehittää oikeusministeriö. Seurantajärjestelmän tehtävä on

- tuottaa eri kohderyhmille ajantasaista ja täydentävää tietoa syrjinnästä suomalaisessa yhteiskunnassa
- koota muiden toimijoiden tuottamaa tietoa
- edistää syrjinnän vastaisen tutkimuksen parissa työskentelevien tahojen yhteistyötä ja
- tuottaa toimenpide-esityksiä syrjinnän vastaisen politiikan kehittämiseksi.

Syrjinnän seurantaryhmä on toiminut vuodesta 2008 lähtien. Tällä hetkellä seurantaryhmän asiantuntijaryhmä on keskeisin syrjinnän seurantaa kehittävä ja koordinoiva elin. Vuosittaisessa asiantuntijafoorumissa, jonne kutsutaan laajasti eri ministeriöiden, virastojen, tutkimuslaitosten ja kaikkien sidosryhmien edustajia, esitellään uusinta ja kiinnostavinta tietoa syrjinnästä ja keskustellaan syrjinnästä ja syrjinnän vastaisen työn kehittämisestä Suomessa.

Tarkastelukauden aikana Oikeusministeriö ja muut suomalaiset tahot ovat osallistuneet laajasti kansainväliseen yhteistyöhön, joka täydentää merkittävällä tavalla kansallisten tahojen syrjintätietoa. Tämä tarkoittaa mm. Euroopan unionin perusoikeusviraston (Fundamental Rights Agency, <https://fra.europa.eu>) tiedonhankintaa, jota on kehitetty myös kansallisiin tarpeisiin (perusoikeusbarometri), yhteistyötä EU:n High Level Group on non-discrimination, diversity and equality -työryhmässä sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten raportointia, jonka suosituksiin on muun muassa kansallisessa perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa 2017–2019 (https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79277/OM_9_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y) kiinnitetty huomiota.

Sukupuoli on myös syrjintätiedon raportoinnissa tärkeä taustatekijä. Tarkastelukauden aikana on kehitetty merkittävästi tasa-arvon mittaamista, ja alustava luettelo Suomen tasa-arvoindikaattoreista on tekeillä. Sukupuoli tulee ottaa huomioon mahdollisuuksien mukaan läpileikkaavasti myös yhdenvertaisuuslain mukaisessa raportoinnissa. Tässä raportissa tietoja esitellään ja kommentoidaan sukupuolen mukaan eriteltyinä, mikäli sukupuolen mukaan eroja on havaittu.

Syrjintään liittyy myös laajempi diskurssi osallisuudesta ja osallisuuden kokemuksesta. Tarkastelukauden aikana on kehitetty hyvien väestösuhteiden indikaattoreita eri elämänalueilla, pohdittu osallisuuden kokemusta osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä otettu syrjintä kestävä kehityksen seurantaindikaattorien joukkoon. Väestösuhteita ja niiden kehitystä vuosina 2017–19 ei ole käsitelty tässä raportissa, koska niistä tuotetaan erillinen täydentävä raportti.

Syrjinnällä on kielteisiä vaikutuksia koko yhteiskuntaan, mutta erityisesti niiden henkilöiden ja väestöryhmien elämään, jotka ovat syrjinnän kohteena. Aiheesta on runsaasti kansallista ja kansainvälistä tutkimusta, jota ei tässä raportissa esitellä erikseen. Syrjintä vaikuttaa muun muassa työmarkkina-asemaan ja siihen liittyen tulotasoon. Se johtaa julkisen tilan eriytymiseen paikkojen välttelyn kautta ja sillä on monia kielteisiä vaikutuksia hyvinvointiin.

LÄHTEET

Mannila S (2019) Syrjinnän seurannan kansalliset tietolähteet, Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2019: 35, Helsinki: Oikeusministeriö, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161777/OM_2019_35_Syrjinn%c3%a4n_kansalliset_tietolahteet.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

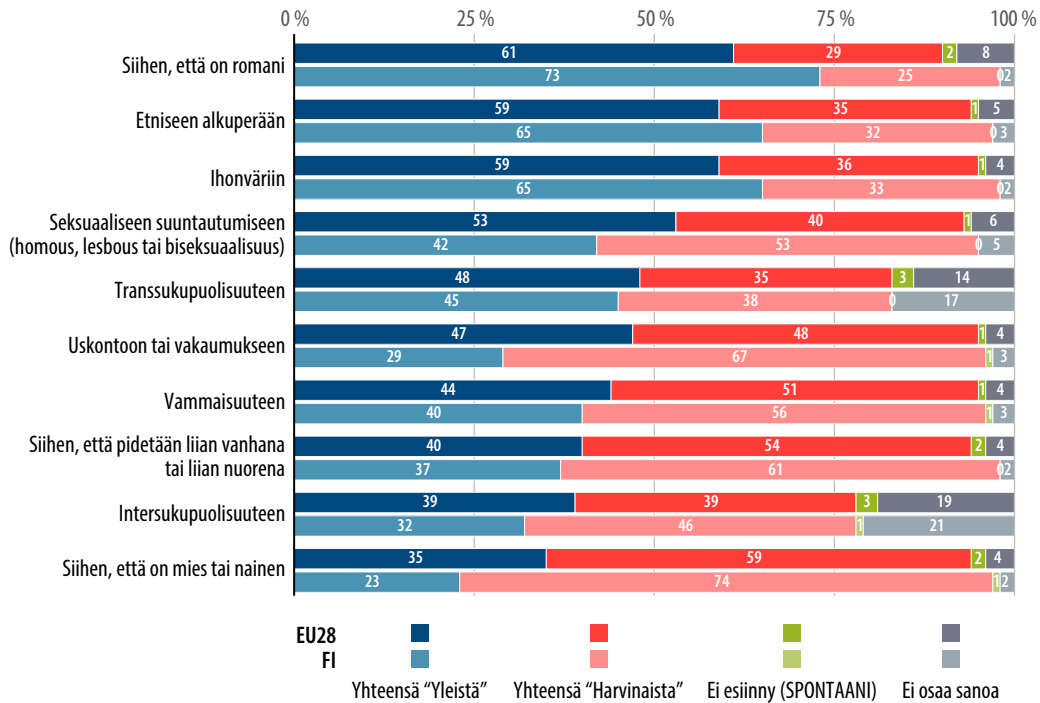
Oikeusministeriö (2017), Syrjintä Suomessa 2015 – 2016. Tietoraportti, <http://www.syrjintatieto.fi>

2. ASEENTEET

Suomessa ei tarkasteltavan kauden aikana ole tehty vähemmistöryhmiin liittyvää asennetutkimusta. Vuodesta 2008 Euroopan unionin jäsenmaissa on kuitenkin toteutettu syrjinnän eurobarometri -tutkimusta, joka tuottaa runsaasti tietoa asenteista ja jonka avulla Suomen tietoja voidaan verrata EU:n muiden jäsenmaiden tietoihin. Tämä tiedonkeruu, jonka painopisteet vaihtelevat, kattaa melko hyvin syrjintää koskevan asennetiedon tarpeen. Sen sijaan kansainvälinen vertailu on ongelmallista, koska eri maissa vastauskäytännöt lienevät kulttuurisidonnaisestikin melko erilaisia.

Uusimman eurobarometrin (2019) mukaan yhteensä 73 % suomalaisista pitää romanien syrjintää Suomessa yleisenä, kun koko Euroopan unionissa vastaava osuus oli 61 %. Myös etniseen alkuperään tai ihonväriin perustuvaa syrjintää pidetään Suomessa hyvin yleisenä (65 %). Sen sijaan uskonnollista syrjintää pidetään selvästi vähemmän yleisenä kuin etnistä syrjintää. Suomalaisen näkemykset ovat lähellä Euroopan unionin keskiarvoa, mutta romanien syrjintää meillä pidetään yleisempänä kuin muissa maissa (kuvio 1 seuraavalla sivulla). Perusoikeusbarometrin mukaan yli puolet (53 %) suomalaisista pitäisi epämukavana, jos naapurissa asuisi romani.

Uusimman eurobarometrin mukaan etniseen vähemmistöön kuuluvan hyväksyisi korkeaan poliittiseen asemaan 57 % suomalaisista, kun vastaava osuus EU:ssa keskimäärin oli 65 %. Yli 70 % suomalaisista hyväksyy varauksitta tummaihoisen tai aasialaisen ja 63 % romanin työtoverikseen. Luvut olivat samankaltaiset kun kysyttiin, hyväksyisikö sen, että lapsen puoliso olisi tummaihoisen, aasialainen tai romani. Suvaitsevaisuus on tältä osin vuodesta 2015 sekä Suomessa että Euroopan unionissa lisääntynyt.

Kuvio 1. Kertokaa jokaisen syrjintämuodon kohdalla, onko se mielestänne erittäin yleistä, melko yleistä, melko harvinaista vai erittäin harvinaista (MAASSAMME)? Syrjintä, joka perustuu...

Etnistä tai ihonväriin perustuvaa syrjintää pidetään erityisen yleisenä Hollannissa, Ranskassa, Belgiassa ja Ruotsissa, kun taas Liettuassa, Slovakiassa ja Latviassa vastaavat luvut olivat Euroopan unionin pienimmät. Havainto kuvanee ennen kaikkea kansainvälisten vertailujen ongelmaa. Paitsi että vastauskäytännöt vaihtelevat, eri EU-maissa on erilaisia etnisiä tai ihonväriin perustuvia syrjintäryhmiä, jolloin asenteetkin voivat olla maittain erilaiset. Etnistä tai ihonväriin perustuvaa syrjintää pidetään kaikkiaan yleisempänä kuin muita syrjinnän muotoja Euroopan unionissa.

Perusoikeusbarometrin mukaan 38–41 % suomalaisista pitää epäemukavana, jos naapurissa asuu somali, muslimi tai turvapaikanhakija. Yli puolet (51–54 %) suomalaisista piti epäemukavana, jos joku perheenjäsen menisi naimisiin somalin, muslimin tai turvapaikanhakijan kanssa. Saman lähteen mukaan kielteinen asenne juutalaisiin oli 9 %:lla suomalaisista. Suurin osa suomalaisista pitää naapuruston monikulttuurisuutta hyvänä asiana, mutta samoin suurin osa suomalaisista ei halua naapuriinsa joihinkin etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä.

Sukupuoleen perustuvaa syrjintää vain 23 % suomalaisista pitää uusimman eurobarometrin mukaan yleisenä, kun Euroopan unionissa keskimäärin vastaava osuus on 35 %. Transihmisten syrjintää pitää 45 % ja muun-sukupuolisten syrjintää 32 %

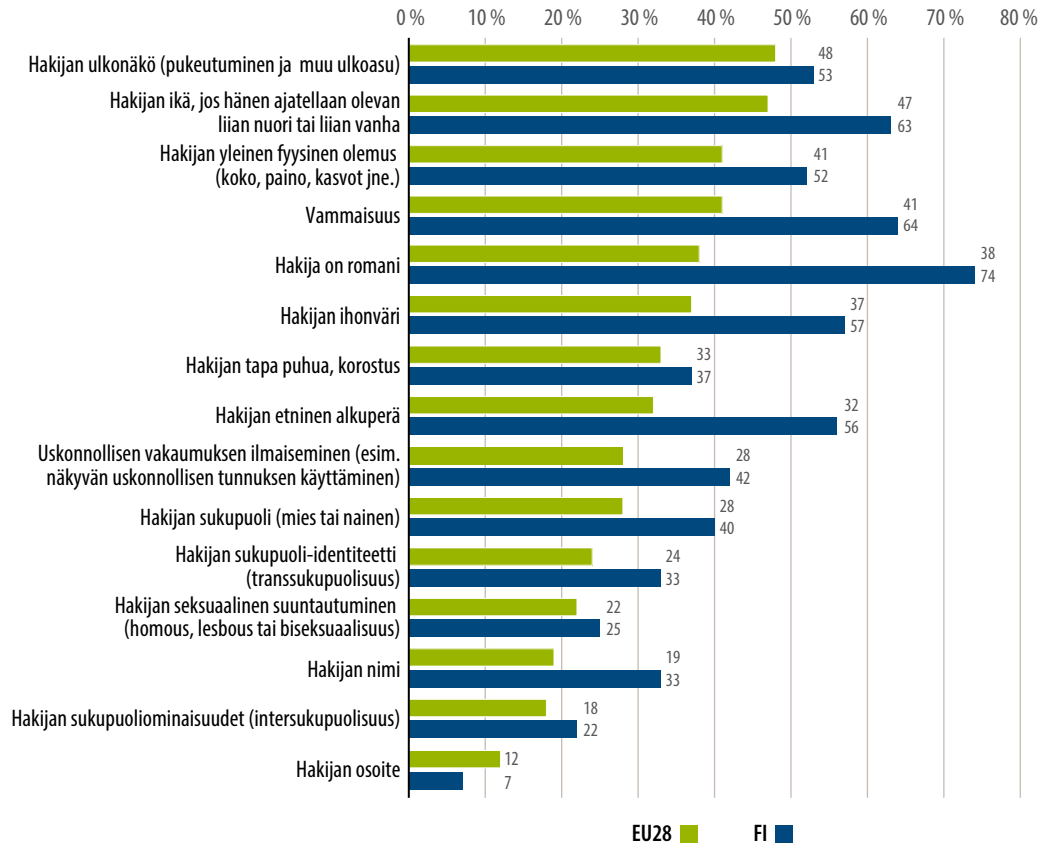
suomalaisista yleisenä. Nämä osuudet olivat jonkin verran alempia kuin EU:ssa keskimäärin. Noin puolet suomalaisista hyväksyi, jos lapsen puoliso olisi transihminen tai muun-sukupuolinen. Sukupuoliasenteiltaan suomalaiset ovat EU:n keskiarvoa suvaitsevaisempia, ja suvaitsevaisuus on tässäkin suhteessa lisääntynyt sekä Suomessa että Euroopan unionissa vuodesta 2015.

Seksuaaliseen suuntautumiseen (homoseksuaalisuus, lesbous, biseksuaalisuus) perustuvaa syrjintää pitää yleisenä 42 %, kun Euroopan unionissa vastaava osuus on keskimäärin 53 %. Suomalaisista 69 % ei näkisi mitään ongelmaa, jos työtoveri olisi homoseksuaalinen, lesbo tai biseksuaalinen, ja 61 % hyväksyi jos lapsen puoliso olisi samaa sukupuolta kuin lapsi. Myös asenteet seksuaaliseen suuntautumiseen ovat muuttuneet suvaitsevaisemmiksi niin Suomessa kuin Euroopan unionissa. Sekä sukupuolta että seksuaalista suuntautumista koskevissa asenteissa on kuitenkin EU:ssa laaja näkemysten kirjo. Suvaitsevaisimmat maat ovat eurobarometrin mukaan Hollanti, Ruotsi ja Iso-Britannia, ja vähiten suvaitsevaisia ovat Bulgaria, Liettua, Romania, Latvia, Kypros ja Kreikka.

Perusoikeusbarometrin (2020) mukaan 29 % venäjänkielisistä piti epämukavana, jos naapurissa asuisi homo, lesbo tai biseksuaali, Suomen koko väestön vastaava osuus oli 11 %. Venäjän- ja arabiankielisen vähemmistön keskuudessa yli puolet katsoi myös, että olisi epämukavaa, jos perheenjäsen menisi naimisiin homon, lesbon tai biseksuaalin kanssa. Koko väestöstä 76 % pitää hyväksyttävänä, että samaa sukupuolta olevat menevät Suomessa laillisesti naimisiin. Myös venäjänkielisestä vähemmistöstä yli puolet (52 %) katsoo näin, arabiankielisten keskuudessa osuus oli 34 %.

Ikäsyrjintää pitää uusimman eurobarometrin mukaan 37 % suomalaisista yleisenä, kun Euroopan unionissa keskimääräinen osuus on 40 %. Suomalaisista 78 % työskenteli mielellään nuoren ja 76 % vanhan työtoverin kanssa. Osuudet ovat Euroopan unionin pienimpiä. Koko EU:ssa 89 % työskenteli mielellään nuoren ja 87 % vanhan työtoverin kanssa. Nuoruus tai ikääntyneisyys on suomalaisten mielestä myös merkittävä haitta työnhaussa (63 %) (kuviot 2). Ikääntymistä koskeva asenne näkyy myös työsyryntää koskevissa tiedoissa (luku 3).

Uusimman eurobarometrin mukaan muita merkittäviä syrjintäperusteita työnhaussa ovat suomalaisten mukaan vammaisuus (64 %) ja ihonväri (57 %), etninen alkuperä (56 %) ja ulkonäkö (53 %). Merkittävin syrjintäperuste oli Suomessa kuitenkin romanitausta (74 %). Sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen eivät suomalaisten mielestä ole merkittäviä työn saamisen esteitä (kuviot 2).

Kuvio 2. Kun yritys haluaa (MAASSAMME) palkata työntekijän ja kahdella hakijalla on yhtäläiset taidot ja pätevyys, mitkä kriteereistä saattavat mielestänne asettaa toisen hakijan heikompaan asemaan? (USEAMPI VASTAUS MAHDOLLINEN)

Perusoikeusbarometrin mukaan 25 % vammaisista henkilöistä piti hyväksyttävänä, että pienyritys ei palkkaa maahanmuuttajia, kun koko väestössä vastaava osuus oli 20 %. Yli puolet (52 %) koko väestöstä katsoi, että maahanmuuttajat lisäävät rikollisuutta, mutta saman verran (51 %) katsoi heidän myös rikastuttavan yhteiskuntaa. Yhteensä 70 % arabiankielisistä oli sitä mieltä, että maahanmuuttajilla on yleisesti positiivinen vaikutus Suomen talouteen, kun vastaava osuus koko väestössä oli 29 %.

Romanien asennesidonnaisesti heikko asema työnhaussa saa vahvistusta diakonia-ammattikorkeakoulu DIAK:in toteuttaman Työnimi-kampanjan tuloksista. Siinä neljä tunnettua ja ansioitunutta suomalaista haki työtä omilla ansioluetteloillaan mutta romaninimillä. Yhteydenottoja ei tullut. Työ- ja elinkeinoministeriölle tehdyn selvityksen mukaan työnantajien asenteiden lisäksi muun muassa romanien pukeutumisen- ja tapasäännökset korostuvat työllistymisen esteinä. Asiaan tulisi vaikuttaa laajalla asenneilmapiirillä.

muutoksella, arjen kohtaamisilla ja nostamalla romaneja esiin osaamisen kautta tasavertaisina työntekijöinä.

Uusimman eurobarometrin mukaan 40 % piti vammaisten henkilöiden syrjintää yleisenä Suomessa, kun vastaava osuus koko Euroopan unionissa oli 44 %. Tässäkin suhteessa suvaitsevaisuus on sekä Suomessa että koko EU:ssa vuodesta 2015 lisääntynyt. Perusoi-keusbarometrin mukaan vain 3 % suomalaisista katsoi, että olisi epämukavaa, jos naapurissa asuisi vammaisen henkilö.

Vuonna 2018 julkaistun e2-ajatuspajan tekemän tutkimuksen tulosten mukaan noin kaksi kolmasosaa suomalaisista suhtautuu syntyperäisten suomalaisten ja Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten asemaan neutraalisti. Turvapaikanhakijoiden asemasta vallitsee selvästi suurempi erimielisyys. Joka kolmas katsoo heidän olevan liian hyvässä asemassa ja runsas 40 prosenttia liian huonossa asemassa. Neutraaliksi (ei hyvä eikä huono) turvapaikanhakijoiden aseman arvioi vain joka neljäs vastaaja. Noin puolet vastaajista katsoi myös suomenruotsalaisten aseman olevan liian hyvä ja noin puolet arvioi aseman neutraaliksi. Näihin väestöryhmiä koskeviin arvioihin vaikuttaa ulottuvuus, jota voidaan kuvata asetelmassa arvokonservatiivisuus vs. – liberaalisuus. Ikääntyneet ja heikommin koulutetut ovat muita useammin arvokonservatiiveja. Puolueittain tarkastellen perussuomalaiset erottuvat muista suomalaisista arvokonservatiiveina. Heistä noin puolet katsoi syntyperäisten suomalaisten olevan liian heikossa asemassa verrattuna muihin. Kaiken kaikkiaan suomalaiset ovat arvoiltaan pohjoismaisia – esimerkiksi itäeurooppalaiset ovat arvoiltaan yksilökeskeisempiä.

Uusimman nuorisobarometrin (2018) mukaan suhtautumista maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin voi kokonaisuutena pitää Suomessa melko maltillisena tai myönteisenä. Tyttöjen suhtautuminen oli myönteisempää kuin poikien. Kolme neljästä näkee ulkomaalaisten monipuolistaneen suomalaista kulttuuria, mutta vähemmistö pitää Suomeen muuttavia ulkomaalaisia verovarojen hyväksikäyttäjinä. Asennevättämät, jotka viittaavat suvaitsemattomuuteen tai rasismiin, saavat kyselyssä kuitenkin suhteellisen pienen vähemmistön kannatuksen. Vuosituhannen alkuvuosista maahanmuuttoasenteet ovat muuttuneet suopeammiksi, minkä oletetaan johtuvan lisääntyneistä kontakteista. Nuorten sukupolvi kohtaa maahanmuuton kysymyksiä päivittäisissä ympäristöissään vanhempaa sukupolvea useammin, mikä lisää suvaitsevaisuutta. Yli puolet nuorista pitää tärkeänä, että osataan suomea tai ruotsia ja noudatetaan suomalaisia tapoja ja perinteitä, kun taas suomalaiset sukujuuret tai syntymämaa ovat tärkeitä alle puolelle vastaajista (30–40 %). Vastanneista vain 3 % oli kokenut syrjintää, tytöt useammin kuin pojat. Kysyttäessä, missä määrin vastaaja katsoi itse olevansa rasistinen, osuudet olivat vain muutaman prosentin suuruiset, poikien osuus kuitenkin selvästi suurempi tyttöjen.

Myös Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) analyysin (2019) mukaan suomalaisten maahanmuuttoasenteet ovat pikemmin pehmenemässä kuin kovenemässä. Vain 13 % suomalaisista ajattelee, että ulkomaalaiset vievät liiaksi työpaikkoja suomalaisilta. Suomeen muuton helpottamista kannattaa 39 % ja vastustaa 36 %, kun vuonna 2000 vastaavat osuudet olivat 28 % ja 50 %. Toisaalta ilmapiiri on muuttunut: yli puolet (54 %) vastaajista arvioi, että muukalaisviha ja rasistinen puhe ovat nykyään Suomessa lähes jokapäiväisiä. Ns. vieraksi koetuille työnsaanti on Suomessa vaikeaa: tuoreen tutkimuksen mukaan rekrytointivaiheessa työnhakijan ulkomainen nimi on selkeä työn saamisen este, mikä heijastaa vallitsevia asenteita. Somalialaisnimiset henkilöt kohtaavat eniten syrjintää, mutta myös englanninkielisillä nimillä on suomenkielisiä heikommat mahdollisuudet.

Naisten asemaa koskevat asenteet ovat kiinnostavia yhdenvertaisuuden kannalta. Perusoikeusbarometrin mukaan 13 % koko väestöstä katsoi, että ensisijaisesti äidin tulee jäädä pois töistä ja kotiin hoitamaan lapsia, kun ne sairastuvat. Vastaava osuus venäjänkielisten keskuudessa oli 40 % ja arabiankielisten keskuudessa 70 %. Selvä enemmistö koko väestöstä ja tutkituista vähemmistöistä (88–94 %) on kuitenkin sitä mieltä, että naiset ovat yhtä hyviä johtajia kuin miehet. Asenne-erot liittyvät näkemykseen miesten ja naisten rooleista perheessä eivätkä näkemykseen miesten ja naisten kyvyistä.

LÄHTEET

- Ennakkotiedot FRA:n perusoikeusbarometrin Suomen tuloksista (oikeusministeriö).
- DIAK (Deaconess Applied University of Helsinki) (2018) Palkkaisitko? Romanian osallisuus, 28.11.2018, <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus>.
- European Commission, Public Opinion (2019) Special Eurobarometer 493: Discrimination in the EU, <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2251>.
- Haavisto I (2019) Härmä sulaa. Suomalaisten maahanmuuttoasenteet pehmenevät mutta muutos on hidas, EVA Analyysi no. 68, 18.3.2019, https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2019/03/eva_analyysi_no_68-1.pdf.
- Jauhola L, Keinänen J, Oosi O & Roos J (2017) Miten meillä menee? Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa – painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat, Oikeusministeriön julkaisu 32/ 2017, Helsinki: Oikeusministeriö, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80007/A_OMSO_32_2017_Miten_meilla_menee.pdf.
- Pekkarinen E & Myllyniemi S (2018, toim.) Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla, Nuorisobarometri 2018, Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, https://tietoanuurista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf.
- Pitkänen V, Saukkonen P & Westinen J (2019) Samaa vai eri maata? Tutkimus viiden kieliryhmän arvoista ja asenteista Suomessa, Helsinki: e2 Tutkimus, <https://e2.fi/publication/229>.

3. SYRJINTÄKOKEMUKSET JA -HAVAINNOT

Syrjintäkokemuksia selvitetään tavallisesti ns. uhritutkimuksella, jossa vastaajilta kysytään ovatko he kokeneet syrjintää, häirintää, epäoikeudenmukaista kohtelua tms. Tämä tutkimussuunta perustuu yhteiskuntatieteen perushuomioon, että ihmiset tietävät melko hyvin mitä heille tapahtuu ja miten heidän asiansa ovat. Sen sijaan syrjintähavainnot ovat syrjinnän tunnusmerkistön täyttäviä tapahtumia, jotka eivät aina perustu omaan kokeemukseen vaan muuhun tietoon. Merkittävimpinä syrjintähavaintoina voidaan pitää syrjintäilmoituksia ja -tuomioita, joita käsitellään seuraavassa luvussa 4.

Seuraavissa kahdessa alaluvussa esitellään ensiksi kokemuksiin ja havaintoihin perustuvia tietoja työsyrynnästä ja sen jälkeen muuta tietoa syrjintäperusteittain tarkastelukaudesta 2017–19.

3.1 Syrjintä työelämässä

Kotoutumisen kokonaiskatsauksen (2019) mukaan ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste oli vuonna 2017 vain 57 % ja naisten 49 %. Samana aikana kaikkien työikäisten miesten työllisyysaste oli 71 % ja naisten 69 %. Ulkomaalaistaustaisten työllisyys oli heikointa Pohjois-Karjalassa, Kainuussa, Lapissa, Kymenlaaksossa, Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa, mutta Ahvenanmaalla heidän työllisyytensä ylitti koko maan työllisyysasteen. Ulkomaalaistaustaisista vain noin 30 %:n on katsottu sijoittuneen koulutustaan vastaavaan työhön, ja sekä määräaikaisuus että osa-aikaisuus ovat yleisempiä kuin kantäväestössä.

Tarkastelukaudella ulkomaalaistaustaisten työttömyysaste on kotoutumisen kokonaiskatsauksen mukaan ollut enemmän kuin kaksi kertaa korkeampi kuin kantäväestössä, vaikka ero onkin jonkin verran kaventunut. Ryhmä on kuitenkin sisäisesti hyvin heterogeeninen. Parhaassa asemassa ovat englanninkieliset maahanmuuttajat, heikoimmassa somalin- ja arabiankieliset. Maakunnittain ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste vaihtelee melkoisesti. Korkein työllisyysaste on Ahvenanmaalla, Uudellamaalla ja Etelä-Pohjanmaalla, matalin Lapissa, Pohjois-Karjalassa ja Kymenlaaksossa.

Vuonna 2017 ilmestynyt OECD-raportti *Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland* jo huomautti maahanmuuttajien heikosta työmarkkina-asemasta Suomessa. Suomalaisten työllisyys on ollut korkeampi kuin OECD-maissa keskimäärin, mutta maahanmuuttajien työllisyys on pysynyt OECD-maiden keskitason alapuolella. Vain viron- ja ruotsinkielisten ja jossakin määrin venäjänkielisten maahanmuuttajien tilanne muistuttaa kantaväestön tilannetta. Erityisesti maahanmuuttajanaisten työllisyys on Suomessa heikko. Kotouttamisen kokonaiskatsauksen tietojen mukaan se on pohjoismaiden matalin. OECD:n mukaan maahanmuuttajat olivat keskittyneet matalapalkka-aloille useammin Suomessa kuin keskimäärin OECD-maissa. Työmarkkinat ovat etnisesti eriytyneet, vaikka maahanmuuttajia on vielä melko vähän: maahanmuuttajien hyväksikäyttö työelämässä on rakenteellinen ilmiö. Kotouttamisen kokonaiskatsauksen mukaan myös nykymuotoisen oleskelulupajärjestelmän on katsottu haittaavan yhdenvertaisuutta työmarkkinoilla.

Työmarkkina-asemaan vaikuttaa merkittävästi myös koulutustausta ja muu osaaminen. Kotouttamisen kokonaiskatsauksen mukaan (2019) ulkomaalaistaustaisista nuorista miehistä 29 % ja naisista 24 % ei ollut työssä eikä opiskelemissa vuonna 2017. Osuudet ovat kymmenkunta prosenttia korkeampia kuin kantaväestössä. Ulkomaalaistaustaisten palkka- ja yrittäjätulot olivat noin 80 % kantaväestön tuloista, ja heikoimmat tulot olivat Afrikasta ja Aasiasta muuttaneilla. Afrikkalaisten naisten tulot olivat noin puolet kantaväestön naisten tuloista. Tulonsiirrot parantavat ulkomaalaistaustaisten asemaa. Kantaväestön työsäkävistä miehistä kuitenkin vain 4 % kuului pienituloisiin kotitalouksiin, kun vastaava osuus aasialaistaustaisista miehistä oli 17 %. Ulkomaalaistaustaisista lapsista yli 40 % kuului pienituloisiin kotitalouksiin, kun vastaava osuus kantaväestön lapsista oli 11 %.

Tampereen yliopiston tutkimuksen (2018) mukaan Suomi erottuu Euroopassa korkean työsyryjinnän maana. Sen mukaan kaikkein yleisin syrjinnän muoto perustui työpaikoilla vallitseviin suosikkijärjestelmiin, joilla voi olla tai olla olematta yhteys yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettuun syrjintään. Suosikkijärjestelmien jälkeen tavallisimmin työelämässä tapahtuva syrjintä perustui tutkimuksen mukaan ikään tai sukupuoleen tai yhdessä molempiin, jolloin naiset olivat miehiä heikommassa asemassa. Tutkimus perustui etupäässä Tilastokeskuksen työolotutkimusten aineistoihin, joissa etnisten ryhmien osuus on pieni eikä heidän kokemuksensa näy. Kuusi prosenttia vastaajista arvioi uusimman työolobarometrin mukaan (2018), että työpaikalla esiintyy naisiin kohdistuvaa syrjintää, miehiin kohdistuvaa syrjintää oli havainnut vain kaksi sadasta. Sukupuoleen perustuva syrjintä ei barometrin mukaan ole juuri muuttunut reilun kymmenen vuoden aikana.

Työolobarometrin mukaan määräaikaiset työntekijät ovat yleisimmin syrjinnän tai eriarvoisen kohtelun kohteena. Yhteensä 14 prosenttia palkansaajista katsoi vuonna 2018, että sitä esiintyy omassa organisaatiossa. Osa-aikaisiin kohdistuvaa syrjintää oli havainnut palkansaajista kahdeksan prosenttia. Työsuhteen laatuun liittyvät syrjintäperusteet ovat

olleet mukana barometrissa vuodesta 2008 lähtien, ja sekä määräaikaisiin että osa-aikaisiin kohdistuva syrjintä on viime vuosina yleistynyt. Maahanmuuttajat ovat muita useammin määräaikaisissa työsuhhteissa, mikä johtuu myös heidän ammattirakenteestaan – kyse voi olla siis myös etnisestä syrjinnästä. Niiltä, joiden työpaikalla on maahanmuuttajia, työolobarometrissa kysytään, ilmeneekö työpaikalla syrjintää, joka perustuu muuhun kuin suomalaisen syntyperään. Uusimman työolobarometrin mukaan viisi prosenttia arvioi, että sitä on. Osuus on vaihdellut kahdeksan ja kolmen prosentin välillä 2000-luvun aikana.

Terveystilaan kohdistuvasta syrjinnästä on työolobarometrissa kysytty vasta vuodesta 2015 lähtien. Siihen liittyvät syrjintähavainnot ovat melko yleisiä, niistä kertoi joka kymmenes palkansaaja. Perusoikeusbarometrin mukaan 39 % vammaisista henkilöistä oli viimeisten viiden vuoden aikana kokenut syrjintää työssä tai työnhaussa.

Palkansaajista 34 prosenttia arvioi vuonna 2018 tehdyn työolobarometrin mukaan, että työtovereiden taholta tulevaa kiusaamista joskus esiintyy työpaikalla ja kolme prosenttia sanoi sitä tapahtuvan jatkuvasti. Asiassa ei ole selviä muutoksia viimeksi kuluneiden seitsemän vuoden aikana. Miehet raportoivat kiusaamisesta naisia harvemmin. 29 prosenttia miehistä ja 39 prosenttia naisista sanoi työpaikalla joskus olevan työtovereiden taholta tulevaa kiusaamista. Kiusaajina voivat olla työtoverit mutta myös työnantajan edustajat ja asiakkaat. Miehistä 26 prosenttia ja naisista 41 prosenttia kertoi, että työpaikalla asiakkaat joskus kiusaavat. Työpaikkakiusaaminen on yleisempää julkisella ja erityisesti kuntasektorilla kuin yksityisellä sektorilla. Osuudet ovat kaiken kaikkiaan suuria, ja naiset miehiä heikommassa asemassa. Tämä voi liittyä myös miesten ja naisten erilaisiin ammatteihin.

Työolobarometrin mukaan (2018) miltei neljännes palkansaajista oli havainnut ja 11 prosenttia itse kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa. Luvut ovat olleet kasvussa tarkastelukauden aikana. Naisten havaitsema ja kokemus väkivalta on yli kaksi kertaa yleisempää kuin miesten. Tasa-arvoaltuutetulle tulleiden yhteydenottojen jakauma osoittaa samansuuntaisesti, että naiset kokevat miehiä useammin syrjintää ja muita vastaavia ongelmia. Sukupuolella on merkitystä monissa syrjintätapauksissa, ja moniperusteista syrjintää pohdittaessa siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Moniperusteisen syrjinnän riskiryhmän muodostavat myös turvapaikanhakijat ja pakolaiset, joilla on työhallinnon tietojen mukaan hyvin yleiseksi syrjinnän syyksi havaittu heikko terveys.

Vuonna 2018 työolobarometrin mukaan kuusi prosenttia arvioi, että omassa organisaatiossa esiintyy syrjintää, jossa on perusteena nuori ikä ja kahdeksan prosenttia arvioi, että työpaikalla on korkeaan ikään perustuvaa syrjintää. Ikäsyrjinnän muutokset ovat pieniä, mutta ikään liittyvä syrjintä on hieman vähentynyt 2000-luvun alusta. Elinkeinoelämän (EK) selvityksen mukaan joka viides suomalainen on kokenut urallaan ikäsyrjintää, ja 90 % syrjityistä ei ole tehnyt asiasta mitään ilmoitusta. Suurin osa ikäsyrjinnästä tapahtuu rekrytointitilanteessa. Saman selvityksen mukaan sukupuolten välillä ei ollut eroja, ja

vähiten syrjintää kokivat 35–44 -vuotiaat. Palvelualojen ammattiliiton (PAM) jäsenkyselyssä vuonna 2017 oli 41–50 -vuotiaista 30 % koki iän merkittäväksi työllistymisen esteeksi, ja vastaava osuus yli 50-vuotiaista oli peräti 82 %. Iän karttuessa muutos on dramaattinen: alle 30-vuotiaista vastaava osuus oli 4 %. Itä-Suomen yliopiston alue- ja tutkimuskeskuksen tekemän kyselyyn (2019) annetuissa avovastauksissa kaikki yli 45-vuotiaat katsoivat iän esteeksi työllistymiselle. Myös yhdenvertaisuuden edistämisestä työpaikoilla tehdyssä selvityksessä syrjintäepäily liittyi useimmiten ikään, terveydentilaan tai ”muuhun henkilöön liittyvään syyhyn”.

Työsyrynnän kannalta tärkein vaihe on työnhaku, jolloin työpaikka voi jäädä saamatta syrjinnän takia. Helsingin yliopiston koeasetelmassa tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin, että myös ulkomaalaiset nimet (englanti, venäjä, arabia, somali) olivat selkeä haitta työnhaussa, ja ei-eurooppalaiset nimet vaikuttivat työllistymiseen negatiivisesti useammin kuin eurooppalaiset nimet. Kaikkein heikoimmassa asemassa ovat työnhakijat, joiden nimi viittasi somalialaistaustaan. Kun 1 000 työhakemuksesta, joissa hakijoiden pätevyys oli täysin samanlainen, 390 suomalaisnimestä kutsuttiin haastatteluun, irakilaisista kutsuttiin haastatteluun 134 ja somalialaisista 99. Vähemmän syrjintää kokivat englantilaisilla ja venäläisillä nimillä hakeneet, mutta heidänkin nimensä oli merkittävä haitta työnhaussa. Ihonvärin osalta tulokset ovat lohdullisempia: vuonna 2019 tehdyn kyselyn mukaan vain 28 % vastaajista suosisi työnhaussa vaaleaihoista suomalaista. Tulos voi johtua siitäkin, että ihonväri näkyy vasta haastattelutilanteessa, jolloin tärkeä kynnys on ylitetty ja myös muut tekijät pääsevät vaikuttamaan asiaan.

Kotouttamisen kokonaiskatsauksen mukaan ulkomaalaistaustaisista 31 % oli kokenut syrjintää tai eriarvoista kohtelua työelämässä ollessaan viimeisten viiden vuoden aikana. Virolaiset miehet olivat kokeneet sitä harvimmin (20 %), kun taas Intiasta, Vietnamista, Thaimaasta, Kiinasta ja muualta Aasiasta tulleet olivat kokeneet sitä yleisimmin (44 %). Perusoikeusbarometrin mukaan taas 50 % arabiankielisistä ja 47 % venäjänkielisistä – maahanmuuttajaryhmät joihin selvitys kohdistui – oli kokenut syrjintää työssä tai työnhaussa, kun koko väestössä vastaava osuus oli 25 %. Syrjinnän syyksi ilmoitettiin useimmiten etninen alkuperä. Tosin 13 % arabiankielisistä ilmoitti syyksi uskonnon, kun vastaava osuus koko väestössä oli vain 1 %. e2-ajatuspajan tuottaman tiedon mukaan somalinkielisistä 89 % katsoi kieliryhmäänsä kuuluvien olevan ainakin jossakin määrin syrjittyjä työmarkkinoilla. Vastaava osuus arabiankielisistä oli 57 % ja venäjänkielisistä 51 %. Työsyrynnän kokemus oli tämänkin lähteen mukaan harvinaisinta vironkielisten keskuudessa (27 %). Tulokset poikkeavat jonkin verran toisistaan, mutta niiden mukaan syrjintä on erittäin tavallista. Ne antavat kuvaa Suomen työmarkkinoilla vallitsevasta etnisestä hierarkiasta.

Työsyrynnän tilannekuvan kannalta tärkeitä ovat myös tiedot työsyryntärivoksista ja kiskonnantapaisesta työsyrynnästä (ks. luku 4). Työsyrynnän äärimuotona voi pitää työperäistä ihmiskauppaa, jonka uhrien määrä on kasvamassa. Vuoden 2019 katsauksen

mukaan auttamisjärjestelmän piiriin otettiin 33 henkilöä, jotka ovat toimineet mm. ravintola, siivous- ja rakennusalalla. Pakkotyöhön joutuneet ovat useimmiten muita kuin Suomen kansalaisia, mutta työnantajien joukossa on myös kantasuomalaisia.

3.2 Muu syrjintä syrjintäperusteittain

Syrjintää esiintyy muillakin elämänalueilla (esimerkiksi eri yksityiset ja julkiset palvelut, opetus, liikunta) kuin työelämässä ja lisäksi tapahtuu rakenteellista syrjintää. Seuraavissa alaluvuissa esitellään muuta kuin työsyryntää koskevia tietoja kuitenkin luokiteltuina syrjintäperusteittain. Elämänalueet tulevat esiin vaihtelevasti eri alaluvuissa. Melko usein syrjinnässä on kyse julkisessa tilassa tapahtuneesta, sanallisesta tai fyysisestä häirinnästä ja joskus ilki- tai väkivallasta.

3.2.1 Etninen tausta, kieli, uskonto

Suomen romaniväestön hyvinvointitutkimus ROOSAn mukaan 21 % työssä olleista oli kokenut epäoikeudenmukaista kohtelua työpaikalla, ja työ- ja elinkeinotoimistossa tai työvoiman palvelukeskuksessa asioineista kaikkiaan 6 %:lla miehistä ja 14 %:lla naisista oli vastaavia kokemuksia. Yli 40 % romaneista oli kokenut **epäoikeudenmukaista käytöstä julkisella paikalla** kuten kadulla tai ravintolassa. Syrjintä johtaa paikkojen välttelyyn, mikä haittaa työllistymistä ja sosiaalista integraatiota.

Suomen toisen perinteisen vähemmistön saamelaisten tilanteesta ei ole vastaavia tietoja. Vuonna 2017 käynnistetyn totuus- ja sovintoprosessin valmistelun aikana saadut tiedot viittaavat rakenteelliseen syrjintään, joka on ilmennyt siten, että saamelaiskäräjiä ei kuulla, kun tehdään saamelaisten kotiseutualuetta koskevia merkittäviä suunnitelmia. Rakenteellisenä syrjintänä voinee pitää myös saamelaisista vammaisista ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista henkilöistä tehdyssä tutkimuksessa havaittua seikkaa, että tiedon puute johtuu saamenkielisten materiaalien vähäisyydestä. Sekä romanien että saamenkielisten tilannetta koskeva tieto on kuitenkin tarkastelukautena lisääntynyt.

Ruotsinkielisestä vähemmistöstä yli puolet on kokenut rajoituksia käyttäessään julkista **liikennettä** ja lähes puolet syödessään ravintolassa. Raportin tarkasteluaikana Suomessa ei ole tehty kielibarometria. Edellisen kielibarometrin tiedot ovat vuodelta 2016. Kerrattakoon kuitenkin, että kaksikielisissä kunnissa ruotsinkielisistä 44 prosenttia koki, että he ovat tulleet usein tai joskus häirityksi ja/tai syrjityksi kielen perusteella, kun vastaava luku suomenkielisillä oli 20 prosenttia.

FinMonik -tutkimuksen (2019) mukaan lähes 40 % Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä on kokenut syrjintää tai häirintää viimeksi kuluneen vuoden aikana. Syrjinnän ja häirinnän määritelmä oli hyvin laaja ja siinä otettiin huomioon monenlaiset tilanteet. Syrjinnän kokemukset olivat yleisimpiä Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta (43 %) ja muualta Afrikasta (55 %) tulleilla ja vähiten yleisiä Venäjältä ja muualta entisen Neuvostoliiton alueilta tulleilla (32 %) – varsin yleisiä siis heilläkin. ”Muun Afrikan” ryhmään kuuluivat mm. somalialaistaustaiset.

Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA 2018) mukaan Suomessa afrikkalaistaustaiset henkilöt kokevat poikkeuksellisen paljon rasismia. Peräti 63 % vastaajista ilmoitti tulleen rasistisesti häirityksi viimeisen viiden vuoden aikana, kun vastaava osuus esimerkiksi Tanskassa ja Ruotsissa, oli 41 % ja mukana olleiden 12 maan keskiarvo oli 30 %. Rasistinen häirintä ilmeni hyökkäävinä eleinä, sopimattomana tuijottamisena, uhkaavina kommentteina ja väkivallalla uhkaamisena tai fyysisenä väkivaltana. Useimmiten tekijä on ollut tuntematon. Suomessa peräti 14 prosenttia afrikkalaistaustaisista haastatelluista oli kokenut rasistista fyysistä väkivaltaa viimeisen viiden vuoden aikana. FinMonik-tutkimuksen tulokset muun muassa väkivallan kokemuksista ovat samansuuntaiset.

Euroopan unionin perusoikeusviraston MIDIS II-tutkimus ja tuorempi Helsingin yliopiston laaja tutkimus osoittavat myös ihonvärin tai perusteella tapahtuvaa profilointia Suomen poliisin toiminnassa. Profiloinnin kohteena ovat ns. rodullistetut vähemmistöt, myös romanit. Rasismin kokemukset ovat näiden tietojen valossa valitettavan yleisiä, vaikka asenteissa onkin tapahtunut myönteistä kehitystä tarkastelukauden aikana.

Perusoikeusbarometrin mukaan erityisesti arabiankieliset kertovat koko väestöä useammin häirintätilanteista kuten solvauksista ja nimittelystä (60 %), loukkaavista tai uhkaavista eleistä tai tuijottamisesta (62 %). Arabiankieliset olivat myös muita useammin kokeneet väkivaltaa. Tavallisimmin tekijä on kantaväestöön kuuluva. Miehistä kaiken kaikkiaan 26 % ja naisista 33 % koki turvattomuutta julkisilla paikoilla. FinMonik -tutkimuksen tiedot (2019) turvattomuuden kokemuksista Suomessa ovat hyvin samankaltaiset. Rikoksentorjuntaneuvoston (2019) mukaan etniseen vähemmistöön kuuluminen voi jopa kaksinkertaistaa riskin joutua väkivallan uhriksi.

Vuoden 2017 kouluterveyskyselystä tehdyn erillistutkimuksen mukaan rasistista kiusaamista (ihonväri, kieli, ulkomaalaistausta) oli kohdannut viimeisen lukukauden aikana **koulussa tai vapaa-ajalla** monikulttuuritaustaisten perheiden nuorista 13 %, toisen sukupolven ulkomaalaistaustaisista nuorista 26 % ja ensimmäisen sukupolven ulkomaalaistaustaisista nuorista 31 %. Rasismin kokemus oli Lähi-Idässä (Irak, Iran, Afganistan) ja Somaliassa syntyneiden nuorten lisäksi yleistä monissa muissa syntymämaaryhmissä. Pakolaisina Suomeen tulleiden ja erityisesti somalialaistaustaisten koulunkäynnissä on havaittu ongelmia sekä ensimmäisessä että toisessa sukupolvessa. Ongelmat, näkyvät mm. toisen asteen

kouluihin hakeutumisessa, opintojen keskeyttämisenä ja opinnoista suoriutumisessa. Toisessa polvessa muut maahanmuuttajat eivät sen sijaan poikkea kantaväestöstä.

Suuriin kielivähemmistöihin kuuluvat viihtyivät Suomessa kuitenkin e2-Tutkimuksen tietojen mukaan hyvin. Viihtymättömien osuus oli alle 10 %, suurimmillaan viron- ja arabiankielisten keskuudessa.

Uskonnollinen syrjintä on Suomessa harvinaisempaa kuin etniseen taustaan perustuva syrjintä (ks. luku 2). Viidestä suuresta vähemmistökieliryhmästä somalinkieliset ovat uskonnollisimpia, heistä 84 % katsoi e2-Tutkimuksen selvityksen mukaan olevansa hyvin uskonnollisia. Vähiten uskonnollisia olivat vironkieliset, joista yli puolet ei ollut kovinkaan tai lainkaan uskonnollisia.

3.2.2 Vammaisuus, heikko terveys

Vammaisdiskurssin sijasta tai siihen liittyen Suomessa ollaan siirtymässä toimintarajoitteisuuden ja sen vaikutusten pohdintaan, ja useissa tiedonkeruissa on tätä nykyä mukana ns. Washington Groupin kansainvälisesti vertailukelpoisia kysymyksiä, jotka mittaavat toiminnan rajoitteita. Tämän ansiosta voidaan vamman lisäksi mitata myös heikon terveyden yhteyttä syrjintään. Aiemmalta tarkastelukaudelta on näyttö siitä, että heikko terveys on muun muassa tärkeimpiä työsyrynnän syitä.

Yhdessä FRA:n kanssa tehdyssä perusoikeusbarometrissa vammaisuus on määritelty toimintakyvyn rajoitteiden mukaan. Tulosten mukaan vammaisten henkilöiden luottamus viranomaisiin on muuta väestöä heikompi. Kolme tärkeintä ongelmaa liittyvät **julkiin palveluihin** ja ne ovat tiedon löytämisen vaikeus, asioiden käsittelyn hitaus ja internet-tiedon puutteet. Yhteensä 60 % vammaisista henkilöistä valitti tiedon löytämisen vaikeutta, kun koko väestössä ja mm. venäjänkielisten keskuudessa vastaava osuus oli 30 %. Yhteensä 15 % vammaisista henkilöistä valitti että viimeisten viiden vuoden aikana julkishallinto oli hylännyt pyynnön tai hakemuksen antamatta selitystä, kun vastaava osuus koko väestössä oli vain 2 %. Perusoikeusbarometrin mukaan vammaisista henkilöistä 24 % katsoi, ettei heitä ole kohdeltu tasavertaisesti muiden kanssa, kun koko väestön vastaava osuus oli 17 %.

Ihmisoikeuskeskuksen ja Vammaisfoorumien tutkimuksessa (2019) 70 % vastaajista tarvitsi henkilökohtaista apua ja 43 % heistä katsoi saavansa sitä riittämättömästi. Kuljetuspalvelujen käytön ja kuntoutuksen sekä niihin tyytymättömyyden osalta osuudet olivat samankaltaiset. Yli puolet katsoi tarvitsevänsä liikkumisen tai muita apuvälineitä ja tarvitsevista noin joka neljäs ei ollut saanut niitä. Nuorissa ikäryhmissä tarpeiden ja todellisuuden välinen ero oli suurin vastausten mukaan: "WC:hen en pääse tarpeen mukaan. Teen illalla mieluummin jotain muuta kuin istun ringissä tv:n edessä, enkä myöskään halua mennä klo 19

nukkumaan.” Alle 16-vuotiaista tai heidän perheistään yli puolet oli kokenut vamman takia epäasiallista kohtelua **terveydenhuollossa**, mikä on enemmän kuin muissa ikäryhmissä. Lähes puolet tällaista kohtelua kokeneista katsoi, että vammaisen lapsen oikeutta elämään oli kyseenalaistettu suoraan tai välillisesti. Palvelujen ongelmat liittyvät paitsi niiden saamiseen myös niitä koskevan tiedon etsimiseen ja palvelun hakemiseen. Vammaisten lasten tai heidän vanhempiansa mukaan 52 % oli kokenut syrjintää koulutukseen pääsystä, 64 % koulutuksessa ja 61 % kohtuullisissa mukautuksissa. Ei ole myöskään epätavallista, että ruotsinkielisille nuorille tarjotaan vain suomenkielistä palvelua. Monissa tapauksissa vammaisten palveluissa on kyse perusoikeuksien rajoittamisesta eikä ”vain” syrjinnästä.

Raportti nostaa vammaisten henkilöiden ongelmina esiin **köyhyyden, ympäristön esteiden ja tiedon saavutettavuuden ongelmat**. Naisvastaajista 51 % oli kokenut syrjintää työelämässä, miehistä 41 %. Naisten epäasiallinen kohtelu oli viime aikoina lisääntynyt enemmän kuin miesten, ja vammaiset naiset kokivat väkivaltaa 2–3 kertaa useammin kuin miehet. Kiusaaminen, syrjintä ja epäasiallinen käyttäytyminen olivat kyselyn mukaan toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikuntaharrastuksissa yleinen ilmiö.

3.2.3 Ikä

Ikääntyminen johtaa jossakin vaiheessa toiminnanrajoitteiden lisääntymiseen, joten edellä kuvatut, vammaisten henkilöiden syrjintää koskevat tiedot ovat relevantteja myös ikäsyrjinnän kannalta.

Ikääntyneiden 55–84 -vuotiaiden kokemuksen mukaan (2019) kolme neljästä vastaajasta kokee että Suomessa on paljon ikään perustuvaa syrjintää, ja 64 % katsoi, että ikääntyneitä kohdellaan toisen luokan kansalaisina. Tulosten mukaan myös nuoret tunnistavat ikäsyrjinnän, ja vain yksi viidestä katsoi, että eläkeläisten edut otetaan päätöksenteossa liian voimakkaasti huomioon. Ikääntyneet tarvitsevat usein runsaammin **sosiaali- ja erityisesti terveystalvuluja** kuin nuoremmat, ja heistä melko suuri osuus kokee, ettei saa niitä tarpeeksi tai on tyytymätön niiden laatuun. Esimerkiksi 23 % 65 vuotta täyttäneistä ei ollut saanut riittävästi tai lainkaan lääkärin palveluita terveyskeskuksessa. Tyytymättömyys kotihoidon palvelujen käyttöön oli suunnilleen yhtä yleistä.

Ikääntyneiden palvelujen käyttöön vaikuttaa tulotaso: kahteen alimpaan tuloviidenneksen kuuluvista 65 vuotta täyttäneistä yli 10 % oli vuoden aikana jättänyt käymättä lääkärissä rahan puutteen takia, kun osuus muissa ryhmissä oli muutaman prosentin suuruisen. Valtaosa pienituloisimmista ikääntyneistä kokee myös, ettei saa riittävästi toimeentulotukea. Suomessa on runsaasti eläkeläisiä, joiden toimeentulo on heikko. Eläketurvakeskusten tietojen mukaan miehistä 17 % ja naisista 23 % saa eläkettä alle 1 000 euroa kuussa, mikä on alle suhteellisen köyhyyden rajan, ellei asu omistusasunnossa. Iän mukana

tulotason ja koulutuksen yhteys terveyteen pikemmin kasvaa kuin vähenee. Nämä ovat **rakenteellisia** ongelmia ja liittyvät sitä kautta syrjintään.

3.2.4 Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuolen moninaisuus

EU:n perusoikeusviraston tuoreen LGBTI II -tutkimuksen mukaan Suomessa puolet sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvista ovat ilmaisevat sukupuoltaan tai suuntautumistaan melko avoimesti, mikä on suunnilleen saman verran kuin Euroopan unionissa keskimäärin. Suomessa 70 % sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvista katsoo suvaitsevaisuuden lisääntyneen viimeisten viiden vuoden aikana ja 11 % vähentyneen. Euroopan unionissa vastaavat osuudet olivat 40 % ja 36 %. Yli 60 % suomalaisista vastaajista katsoi myös maan hallituksen työskentelevän aktiivisesti ennakkoluulojen ja suvaitsemattomuuden vähentämiseksi, kun koko EU:ssa osuus oli kolmannes. Suvaitsevaisuuden koetaan kasvaneen myös kouluissa ja opiskelussa useammin kuin keskimäärin EU-maissa. Väkivallan pelossa 15 % välttää Suomessa joitakin paikkoja, kun koko EU:ssa vastaava osuus on 33 %. Työsyrjinnästä oli kokemuksia viimeksi kuluneen vuoden ajalta 14 %:lla, kun Euroopan unionin vastaava osuus oli 21 %.

Tiedot seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemasta syrjinnästä, häirinnästä ja väkivallan kokemisesta olivat LGBTI II -tutkimuksen mukaan Suomessa jonkin verran alempia kuin keskimäärin Euroopan unionissa. Silti häirinnän kokemukset ovat Suomessakin yleisiä. Vastaajista 51 % oli kokenut häirintää edellisten 12 kuukauden aikana jollain perusteella, sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuulumisen vuoksi 32 %. Syrjintää jollain elämänalueella oli kokenut 31 % vastaajista edellisen 12 kuukauden aikana. Vastaajat ovat melko heterogeeninen ryhmä: esimerkiksi transihmisistä 46 % ja intersukupuolisista 70 % oli kokenut syrjintää jollain elämänalueella viimeisen kuukauden aikana. Syrjinnän ja väkivallan uhreiksi joutuvat ilmoittavat kokemuksistaan hyvin harvoin poliisille. Viimeisimmästä syrjintäkokemuksesta ilmoituksen oli tehnyt vain 7 % vastaajista, häirintäkokemuksesta 9 % vastaajista.

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen tilannetta on selvitetty Suomessa myös moniperusteista syrjintää kuvaavissa tutkimuksissa, joissa mukana on ollut erilaisiin uskonnollisiin yhteisöihin tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvia tai vammaisia henkilöitä. Selvitysten yksi keskeinen johtopäätös oli, että henkilöt jotka altistuvat syrjinnälle usealla perusteella, kohtaavat syrjintää todennäköisemmin ja useammin.

Kouluterveyskyselyjen mukaan sateenkaarinuoriin, erityisesti poikiin, kohdistuva kiusaaminen on varsin yleistä. Vuoden 2017 tietojen mukaan vähintään kerran viikossa joutui kiusatuksi **lukiossa** 7 % ja **ammattillisissa oppilaitoksissa** 16 % sateenkaaripojista. Lukiossa opiskelevista sateenkaaripojista 22 % ja ammattillisessa oppilaitoksessa opiskelevista 27 % oli kokenut fyysistä uhkailua vuoden aikana. Kiusaamisella on kielteinen vaikutus

muun muassa terveyteen, vaikka enemmistö kiusatuista kokee saavansa tarvittaessa apua tilanteessaan. Vuoden 2019 tietojen mukaan tilanne ei ole kohentunut. Sateenkaarinuoret kokevat muita useammin myös **kotonaan** henkistä tai fyysistä väkivaltaa.

LÄHTEET

- Ennakkotiedot FRA:n perusoikeusbarometrin Suomen tuloksista (oikeusministeriö).
- Akhlaq A (2019) Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla, Kazi V, Alitolppa-Niitamo A & Kaihovaara A (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta, TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, s. 15–27, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf.
- Akhlaq A (2019) When the name matters: An experimental investigation of ethnic discrimination in the Finnish labor market, *Sociological Inquiry*, <https://doi.org/10.1111/soin.12276>.
- EETU (2019) Huomisen kynnyksellä: 55–84 -vuotiaiden näkemykset tulevaisuudesta, Helsinki: Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry, https://www.eetury.fi/Site/Data/671/Files/2019/Huomisen_kynnyksella_2019_esitys.pdf.
- Fundamental Rights Agency (FRA) (2020) A Long Way to Go to LGBTI Equality, LGBTI II, Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality_en.pdf.
- Fundamental Rights Agency (FRA) (2018) Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Being Black in the EU, Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-being-black-in-the-eu_en.pdf.
- Fundamental Rights Agency (FRA) (2017) Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Main Results, Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-midis-ii-main-results_en.pdf.
- Fundamental Rights Agency (FRA) (2019) Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Migrant Women – Selected Findings, Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-eu-midis-ii-migrant-women_en.pdf.
- Hakanen T, Myllyniemi S & Salasuo M (toim. 2019) Takuulla liikuntaa, Kyselytutkimus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta, Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Takuulla_liikuntaa_Verkkajulkaisu_020619.pdf.
- Halme N, Kanste O, Klemetti R, Kuusio H, Rajala R & Seppänen J (2017) Ulkomaista syntyperää olevien nuorten hyvinvointi kouluterveyskyselyssä vuonna 2017, Tutkimuksesta tiiviisti 26/ 2017, Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135234/URN_ISBN_978-952-302-910-1.pdf?sequence=1.
- Hannikainen K (2018) Ikääntyneiden sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve ja käyttö eroavat tulotason mukaan, Suomen sosiaalinen tila 1/ 2018, Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136061/URN_ISBN_978-952-343-067-9.pdf?sequence=1.
- Jauhola L, Oosi O, Rausmaa S & Keinänen J (2018) Selvitys yhdenvertaisuuden toteutumisesta sosiaali- ja terveyspalveluiden valinnanvapauskokeiluissa – painopisteenä kielellinen saavutettavuus, Selvityksiä ja ohjeita 33/2018, Helsinki: Oikeusministeriö, https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2018/09/OMSO_33_2018_Selvitys_yhdenvertaisuuden_toteutumisesta_kielellinen_saavutettavuus.pdf.
- Jauhola L, Ärling M, Karinen R, Luukkonen T & Oosi O (2019) Romanian työllisyys, yrittäjyys ja työmarkkinoille integroituminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2019: 58, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161893/TEM_2019_58.pdf.
- Juuso A-K (2018) Saamelaiden asioita koskeva sovintoprosessi, kuulemisasiakirja, Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/ 2018, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161165/14_18_Saamelaisten%20asioita%20koskeva%20sovintoprosessi_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kazi V, Alitolppa-Niitamo A & Kaihovaara A (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta, TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, s. 15–27, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf.
- Kazi V, Kaihovaara A & Alitolppa-Niitamo A (toim.) (2019) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Indikaattoritietoa kotoutumisesta, TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Keskinen S, Atabong AA, Himanen M, Kivijärvi A, Osazee U, Pöyhölä N & Rousku V (2018) Pysäytetyt – etninen profiilointi Suomessa, 2/2018 SSKH Notat, Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, http://www.profilang.fi/wp-content/uploads/2018/04/Pysaytetyt_SUOM.pdf.
- Kuusio H, Seppänen A, Jokela S, Somersalo L & Lilja E (toim.) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa, FinMonik-tutkimus 2018–2019, Raportti 1/ 2020, Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>.
- Könönen J & Himanen M (2019) Maahanmuuton sääntelyn ja etnisen syrjinnän yhteydet maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan, Kazi V, Alitolppa-Niitamo A & Kaihovaara A (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus

- 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta, TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Larja L (2019) Maahanmuuttajanaiset työmarkkinoilla ja työmarkkinoiden ulkopuolella, Kazi V, Alitolppa-Niitamo A & Kaihovaara A (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta, TEM oppaat ja muut julkaisut 2019: 10, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, s. 28–42, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf.
- Launonen J (2019) Rasismi ja yhteiskunnallinen osallisuus: tutkimus yhteiskunnallista osallisuutta ennustavista tekijöistä ja osallistumisen sosiaalisista jakolinjoista monikulttuuri- ja ulkomaalaistaustaisten 8.- ja 9.-luokkalaisten keskuudessa, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityön pro gradu -työ, https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63773/gradu_painoon.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Lepola O (2018) Koko ajan jännittyneenä – Moniperusteinen syrjintä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemana, Selvityksiä ja ohjeita 51, Helsinki: Oikeusministeriö, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161239>.
- Luopa P, Kanste O, Klemetti R (2017) Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017, Kouluterveyskyselyn tuloksia, Tutkimuksesta tiiviisti 25/ 2017, Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135233/URN_ISBN_978-952-302-909-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Lyly-Yrjänäinen M (2018) Työolobarometri 2018, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019: 51, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161826/TEM_2019_51.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Maahanmuuttovirasto (2019) Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, tilannekatsaus 1.1.2019–31.12.2019, Helsinki: MIGRI, http://www.ihmiskauppa.fi/files/497/Ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelman_tilannekatsaus_1.1.-_31.12.2019.pdf.
- Malin M & Kilpi-Jakonen E (2019) Ulkomaalaisten nuorten koulutuspolut, Kazi V, Aliolppa-Niitamo A & Kaihovaara A (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, s. 103-118, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf.
- OECD (2018) Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland, Paris: OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264305250en>.
- Oikeusministeriö (2017) Häirintä on syrjintää, Policy Brief 1/ 2018, <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/11141214/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI/032fde6-8ccd-acab-0c52-d9d-051d50a87/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI.pdf>.
- Pietiläinen M, Viitasalo N, Lipiäinen L, Ojala S, Leinonen M, Otonkorpi-Lehtoranta K, Jokinen E, Korvajärvi P & Nätti J (2018), Työssä koettu syrjintä ja myöhempi työura, Loppuraportti, Työraportteja 97/ 2018, Tampere: Tampereen yliopisto, työelämän tutkimuskeskus, <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102975/978-952-03-0662-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Pitkänen V, Saukkonen P & Westinen J (2019) Ollako vai eikö olla? Tutkimus viiden kieliryhmän kiinnittymisestä Suomeen, Helsinki: e2 Tutkimus, <https://e2.fi/publication/135>.
- Olsen L, Heinämäki L & Harkoma A (2018) Vähemmistöjen sisäisten vähemmistöjen ihmisoikeudet ja moniperustainen syrjintä : saamelaiset vammaiset henkilöt ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, Juridica Lapponica 43, Rovaniemi: Lapin yliopisto, <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63084>.
- Oppilaaseen kohdistuva rasistinen syrjintä 2017, Teaviisari, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/kartta?view=PkOPPSeuB014&y=2017&category=KUNTA>.
- Ranta K & Kanninen J (2019) Vastatuuleen, Saamen kansan pakkosuomalaisamisesta, Helsinki: Kustantamo S & S.
- Terävä H (2019) Joka neljäs seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva yläkoululainen kokee kotonaan fyysistä väkivaltaa, YLE 30.11.2019, <https://yle.fi/uutiset/3-11089142>.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019) Kasvua ja hyvinvointia maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikalla, Yleiskuva ja kehittäminen, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 29.1.2019, <https://tem.fi/documents/1410877/11992263/Faktatieto+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019/faa5862e-9f95-d674-199e-f8cf9b4ba2c4/Faktatieto+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019.pdf>.
- Vammaisfoorumi (2019) Miten YK:n vammaissojimus toimii käytännössä – Vammaisfoorumin kyselyn tuloksia, esitelty Vammaisfoorumin iltapäiväseminaarissa 4.9.2019 (julkaisematon).
- Weiste-Paakkanen A, Lämsä R & Kuusio H (2018) Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanian hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018, Helsinki: THL Raportti 15/ 2018, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-246-8>

4. SYRJINTÄILMOITUKSET JA -TUOMIOT

Syrjintäilmoitukset ja -tuomiot ovat erittäin tärkeä osa syrjintää koskevaa tietoa. Valvonta- ja oikeusviranomaiset määrittelevät lakeja soveltaessaan konkreettisesti, mitä syrjintä juridisessa, esimerkiksi yhdenvertaisuuslain mielessä tarkoittaa. Tämä määrittely tarkoittaa myös sitä, että osassa valvonta- ja oikeusviranomaisten ratkaisuista todetaan, että kyse ei olekaan syrjinnästä. Toisaalta tiedetään, että vain hyvin pieni osa syrjinnästä päättyy valvonta- ja oikeusviranomaisten käsittelyyn: oikeuden hakeminen on usein varsin raskas prosessi ja siihen liittyy niin taloudellisia kuin muita riskejä. Neuvonta ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat myös valtuutettujen ja työsuojeluviranomaisten työtä. Ylimpien valvonta- ja oikeusviranomaisten toiminta on erityisen merkittävää rakenteellisten ongelmien määrittelyn kannalta, kuten todetaan muun muassa oikeuskanslerin toimintakertomuksessa (2018).

Seuraavassa taulukossa 1 esitetään valvonta- ja oikeusviranomaisten syrjintää koskevia toimintatietoja vuosilta 2017–18. Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden toimintatiedot esitetään kuitenkin myöhemmin. Rikosnimikkeen ”kiihottaminen kansanryhmää vastaan” tiedot esitetään viharikollisuuden yhteydessä.

Taulukko 1. Valvonta- ja oikeusviranomaisten käsittelemät syrjäntäasiat 2017–18. Korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus eivät ole mukana taulukossa.

Viranomaisen ja laki	2017	2018	2019
VALVONTAVIRANOMAISET			
• yhdenvertaisuusvaltuutettu (vireille tulleet)	824	984	920
• työsuojeluviranomaiset (valvontapyyntöt)	197	200	180
• yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta	77	130	51
KÄRÄJÄOIKEUDET			
• syrjäntärikos (RL 11:11)	9	12	9
• työsyryntärikos (RL 47:3, 47:3a)	18	9	9
• tasa-arvolaki	14	10	33
• yhdenvertaisuuslaki	25	11	
HOVIOIKEUDET			
• syrjäntärikos (RL 11:11)	2	2	1
• työsyryntärikos (RL 4:3, 47:3a)	6	2	4
• tasa-arvolaki	6	2	2
• yhdenvertaisuuslaki	2	23	4
HALLINTO-OIKEUDET			
• tasa-arvolaki (ratkaisut)	9	12	
• yhdenvertaisuuslaki			

Tarkastelukauden aikana työsyryntärikoksia on ollut enemmän kuin syrjäntärikoksia. Yhdenvertaisuuslain perusteella käsiteltyjä asioita näyttää olleen enemmän kuin tasa-arvolain perusteella käsiteltyjä.

Taulukossa 2 kuvataan syrjäntäasioita poliisin esitutkinnasta syyttäjälle ja kärjäoikeuksien tuomioihin 2017–18.

Taulukko 2. Syrjäntää koskevat rikosasiat vuosina 2017–18.

Nimike	2017			2018		
	esitutkinta	syyte	tuomio	esitutkinta	syyte	tuomio
Syrjäntä	60	21	5	44	24	9
Työsyryntä/ kiskonnantapainen työsyryntä	89	60	8	89	48	10

Tilastot osoittavat entiseen tapaan, että syrjintää koskevat rikosilmoitukset johtavat harvoin langettavaan tuomioon. Syrjintärikosten osalta tuomioon johtaneiden ilmoitusten osuus on kuitenkin noussut vuoden 2017 19 %:sta 39 %:iin vuonna 2018 ja 31 %:iin vuonna 2019.

Erityisen selkeä ero esitutinnan ja langettavien tuomioiden välillä on työsyrynnän ja kiskonnan tapaisen työsyrynnän kohdalla, mikä mahdollisesti johtuu siitä, että asiat sovitaan prosessin aikana.

4.1 Työsuojelun valvonta

Aluehallinnon alaiset työsuojeluviranomaiset saivat vuonna 2018 noin 200 ja vuonna 2019 180 työsyryntään liittyvää valvontapyyntöä. Kaikkien yhteydenottojen määrä on enemmän kuin kaksinkertainen. Pyyntöjen perusteella tehtiin vuonna 2018 yhteensä 157 ja vuonna 2019 yhteensä 110 tarkastusta. Molempina vuosina noin kolmanneksessa tapauksista työnantaja oli toiminut syrjivästi.

Työsuojeluviranomainen valvoo kuitenkin syrjintää myös viranomaisaloitteisesti, erityisesti osana ulkomaisen työvoiman käytön valvontaa. Näiden tarkastusten määrä on moninkertainen verrattuna yhteydenottojen perusteella tehtyyn valvontaan, esimerkiksi vuonna 2018 tehtiin 1 100 tällaista tarkastusta.

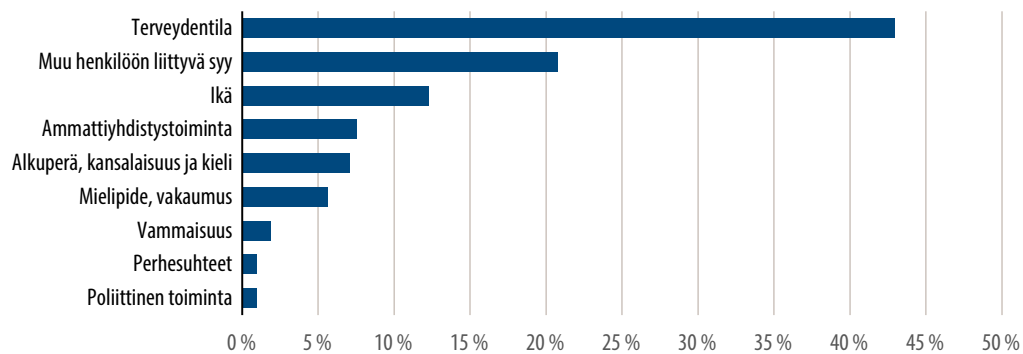
Vuonna 2018 työsuojeluviranomainen valvoi syrjinnän kieltoa yli 700 ulkomaisen työvoiman valvontaan liittyvällä tarkastuksella. Syrjintää alkuperän, kielen tai kansalaisuuden perusteella palkanmaksussa tai muissa vähimmäisehdoissa havaittiin lähes 60 tarkastuksella, eniten rakennusalalla sekä majoitus ja ravitsemisalalla.

Valvonnassa havaittiin vuonna 2018 yhteensä 17 ja vuonna 2019 yhteensä 6 syrjivää työpaikkailmoitusta. Useimmiten syrjintä liittyi alkuperään, kieleen tai kansalaisuuteen. Esimerkkejä:

- Työnantaja etsi palvelukseensa siivoojaa ja edellytti, että valittava henkilö oli Suomen kansalainen.
- Auton pesijän työpaikkailmoituksessa edellytettiin, että hakija on suorittanut asepalveluksen.

Tarkastuspyynnöistä kolmanneksessa pyynnön syy liittyi sekä vuonna 2018 että vuonna 2019 terveydentilaan, mikä myös viranomaisaloitteisten tarkastusten perusteella oli yleisin syrjintäperuste. Seuraavaksi yleisin koettu syrjintäperuste oli sekä pyynnöissä että

tarkastuksissa ”muu henkilöön liittyvä syy”. Näistä valvontapyyntöistä moni koski sitä, että työntekijä oli tuonut esille epäkohtia työoloissaan tai vaatinut oikeuksiaan työpaikalla. Tämän jälkeen työntekijä oli irtisanottu tai valikoitunut lomautettavaksi, työnantajan suhtautuminen työntekijään oli muuttunut, työntekijälle oli annettu varoitus tai häneltä oli otettu pois työtehtäviä. Vähiten yhteydenottoja tuli uskuntoon, poliittiseen toimintaan ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen (kuvio 3).

Kuvio 3. Syrjintäperusteet valvontapyyntöjen perusteella tehdyissä tarkastuksissa vuonna 2018. (Työsuojeluhallinto 2018, s. 9)

Työsuojeluviranomainen teki vuonna 2018 kaikkiaan 21 tapauksessa esitutkintailmoituksen epäilystä työsyryntärikoksesta. Niistä 12 tapauksessa epäiltiin syrjintää terveystilan perusteella.

Yhdenvertaisuussuunnitelmia ja työnantajan velvollisuutta edistää yhdenvertaisuutta valvottiin vuonna 2018 yhteensä 360 ja vuonna 2019 yhteensä 304 tarkastuksella. Vajaassa puolessa tarkastuksista havaittiin epäkohtia vuonna 2018, mutta vuonna 2019 epäkohtia havaittiin 197 tapauksessa. Nämä johtuvat myös siitä, että monilla työpaikoilla ei ymmärretä, mistä yhdenvertaisuuden edistämisessä on kysymys. Tyypillisiä epäkohtia olivat muun muassa:

- Työpaikan yhdenvertaisuustilanteen arviointi puuttui kokonaan tai oli puutteellinen. Arvioinnissa ei ollut selvitetty eri syrjintäperusteiden näkökulmasta yhdenvertaisuuden toteutumista, tai arviointi ei kattanut kaikkia olosuhteita tai menettelytapoja kuten rekrytointikäytäntöjä.

- Yhdenvertaisuustilannetta oli arvioitu vain syrjinnän kiellon näkökulmasta, eikä tosiasiallisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Työpaikalla ei ollut tiedossa mitkä syrjintäperusteet ovat yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta työpaikalla merkityksellisiä.
- Yhdenvertaisuussuunnitelma puuttui.

Vuosina 2017–19 Etelä-Suomen aluehallintavirasto on antanut huomautuksen 498 yritykselle palkkauksesta tai yleissitovan työehtosopimuksen noudattamatta jättämisestä. Tapauksiin voi liittyä myös paperittomien tai maahanmuuttajien hyväksikäytöstä palkkasyrjinnän mielessä.

Seuraavista tapauskuvauksista ensimmäinen puuttuu aiemmin vallinneeseen käytäntöön, jonka mukaan työvoiman vähentäminen kohdentui useimmiten iäkkäisiin työntekijöihin, koska he pääsivät suoraan tai lähivuosina ns. eläkeputkeen. Toinen kuvaus nostaa esiin ulkomaalaisen työvoiman aseman.

- Vain iäkkäiden työntekijöiden irtisanominen oli syrjintää. Työnantaja irtisanoi tuotannollisista ja taloudellisista syistä kahdeksan työntekijää, jotka olivat kaikki yli 50-vuotiaita. Koska työnantaja oli valinnut irtisanottavaksi valtaosin iäkkäitä työntekijöitä, syntyi asiassa syrjintäoletta. Työnantajan mukaan työntekijöitä ei irtisannettu iän perusteella, vaan työnantaja oli halunnut säilyttää palveluksessaan liiketoiminnan kannalta osaamiseltaan ja ammattitaidoltaan pätevimmät työntekijät, joilla olisi laajemmat edellytykset vastata myös tulevaisuuden ammatillisiin haasteisiin. Tarkastuksessa katsottiin, ettei työnantajan selvitys riittänyt kumoamaan syrjintäoletta. Työnantaja ei yksilöinyt millä tavalla työpaikkansa säilyttäneet nuoremmat työntekijät olivat osaamiseltaan ja ammattitaidoltaan pätevämpiä vastaamaan tulevaisuuden ammatillisiin haasteisiin, eikä tuonut esille, mitkä kyseiset ammatilliset haasteet olivat. Työnantajan todettiin syrjineen työntekijöitä iän perusteella.
- Ulkomaalaisia työntekijöitä syrjittiin palkanmaksussa ja työajoissa. Kiinteistöpalvelualan yrityksen kaikki työntekijät olivat EU:n ulkopuolisen maan kansalaisia. Suurin osa heistä oli tehnyt lisä ja ylityöitä, joita ei korvattu kiinteistöpalvelualan työntekijöitä koskevan työehtosopimuksen mukaisesti. Osa työntekijöistä oli tehnyt työtä ilman viikoittaista vapaa-aikaa. Asiassa syntyi syrjintäoletta. Työnantaja kiisti syrjinnän ja kertoi palkanneensa vain thaimaalaisia ja vietnamilaisia työntekijöitä. Työnantajan mukaan työntekijät haluaisivat itse tehdä pitkiä työpäiviä silloin, kun työtä on enemmän tarjolla. Työnantaja sanoin luulleensa, että ylityöt tulee korvata vain, jos

työntekijät pyytävät sitä. Tarkastuksella katsottiin työnantajan rikko-
neen syrjinnän kieltoa.

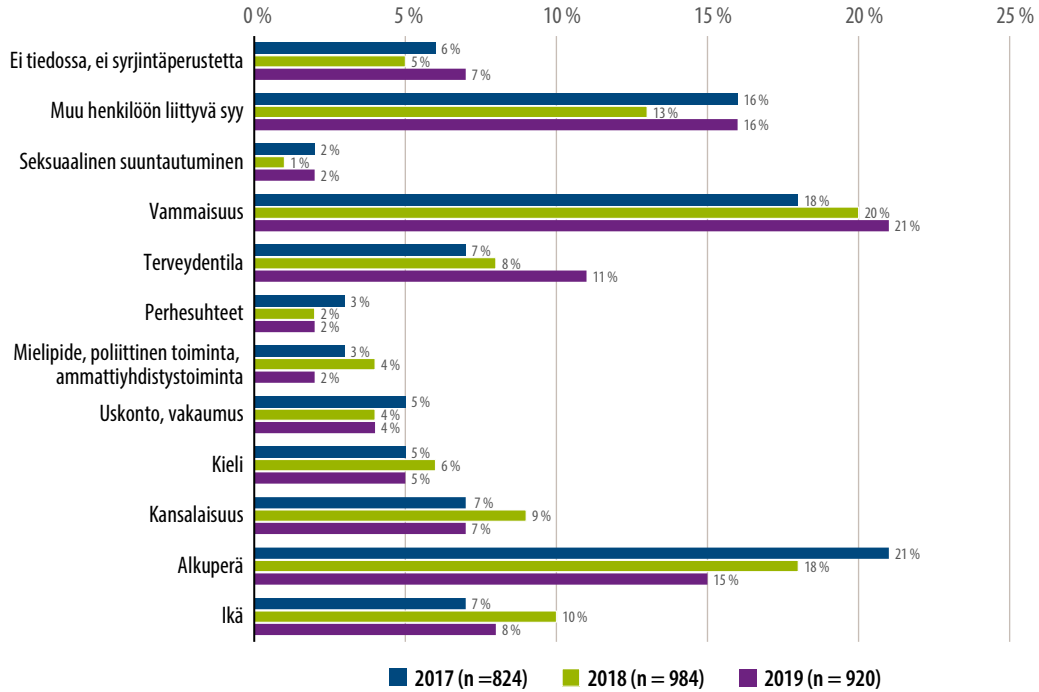
Työsuojelun valvontatiedot antavat eri syrjintäperusteiden merkityksestä työelämässä
samansuuntaista kuvaa kuin aiemmin kuvatut syrjintäkokemukset ja -havainnot.

4.2 Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta

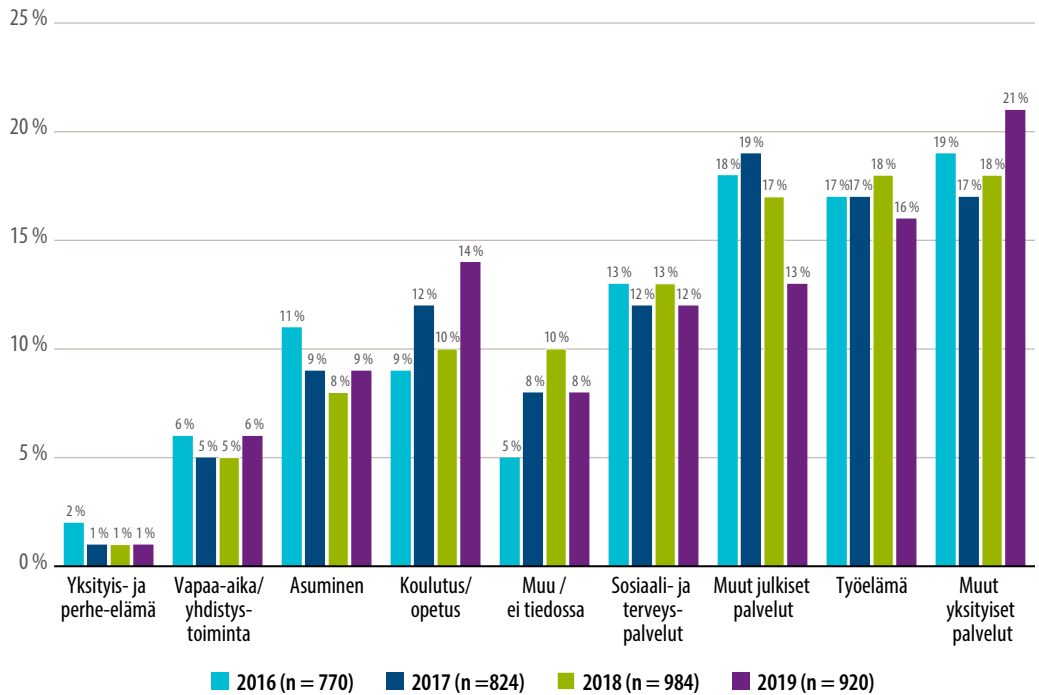
Vuonna 2018 yhdenvertaisuusvaltuutetun asiantuntijat käsittelivät yhteensä 1 192 syrjintään
liittyvää yhteydenottoa. Syrjintäyhteydenotoiksi luetaan asiat, joissa kyse on syrjinnästä
(noin 90 %), kohtuullisten mukautusten epäämisestä tai häirinnästä. Vuonna 2018 yhtey-
denotoista tuli vireille 984, mikä oli lähes 20 % enemmän kuin vuonna 2017. Suuressa
osassa yhteydenotoista kyse on neuvonnasta. Vuonna 2017 tällaisia asioita oli 72 % kai-
kista käsitellyistä. Vireille tulevien yhteydenottojen määrä laski hieman vuonna 2019, jol-
loin niitä oli 920 (taulukko 1 edellä).

Tarkastelukaudella vammaisuus on syrjäyttänyt alkuperän yleisimpänä yhteydenotto-
jen syynä. Tämä saattaa liittyä YK:n vammaissopimuksen ratifiointiin ja sen myötä kasva-
neeseen tietoisuuden lisääntymiseen. Kolmanneksi tärkein yhteydenottojen syy on ollut
muu henkilöön liittyvä syy. Syrjintäyhteydenotot liittyivät elämänalueittain useimmiten
”muihin” yksityisiin tai julkisiin palveluihin tai työelämään. Muiden yksityisten palveluiden
osuus on kasvanut voimakkaasti kauden aikana, kun taas muita julkisia palveluita ja työ-
elämää koskevien yhteydenottojen määrä väheni selvästi vuonna 2019 (kuvio 4).

Syrjintäyhteydenotot syrjintäperusteittain

Syrjintäyhteydenotot elämäalueittain

Kuvio 4. Syrjintäyhteydenotot syrjintäperusteittain ja elämäalueittain yhdenvertaisuusvaltuutetun tilastojen mukaan 2016–19 (uudet ennakkotiedot, tulevat vuoden 2019 raporttiin).

Romaniväestön yhteydenotot koskivat tarkastelukauden aikana useimmiten yksityisten palveluiden lisäksi asumista. Vammaisuus oli yleisin syy sote-palveluita, muita julkisia ja yksityisiä palveluita sekä koulutusta koskevissa yhteydenotoissa. Yksityisiä palveluita koskevissa yhteydenotoissa alkuperä oli kuitenkin yhtä yleinen syy, ja asumista koskevissa yhteydenotoissa se oli yleisin. Muu henkilöön liittyvä syy oli yleisin työelämään liittyvissä yhteydenotoissa ja terveydentila toiseksi yleisin.

Esimerkkejä:

- Eräs kuntosali antoi selvästi ymmärtää, etteivät turvapaikanhakijat ole tervetulleita asiakkaaksi. Rajaukselle ei ole kuitenkaan hyväksyttäviä perusteita. Yhdenvertaisuus lähtee siitä, että ihmisiä on kohdeltava ja arvioitava yksilöinä, ei ennakkoluuloihin perustuen jonkun ryhmän edustajina.
- Ikäsyrajintaa koskevat syrjintätapaukset liittyvät usein ilman hyväksyttävää perustetta asetettuihin ikärajoihin. Nuoria ei päästetä itsepalvelukirjastoon tai huoltoasemalle, 65-vuotta täyttäneet eivät voi hakeutua yhdistyksessä vastuutehtäviin, lääkärikeskus lakkauttaa 70 vuotta täyttäneiden lääkärin ammatinharjoittajasopimukset ilman yksilöllistä arviointia tai 30 vuotta täyttäneet opiskelijat eivät saa samoja alennuksia kuin alle 30-vuotiaat. Osassa tapauksista syrjintää on saattanut tapahtua iän lisäksi vaikkapa sukupuolen, vammaisuuden tai etnisen alkuperän perusteella. Ikä onkin yksi tyypillisistä moniperusteisen syrjinnän tapauksissa ilmenevistä syrjintäperusteista.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausui Helsingin hallinto-oikeudelle asiassa, jossa oli kyse somalialaisen työntekijän oleskelulupahakemuksesta. Henkilön oli mahdotonta hankkia itselleen hakemukseen tarvittava matkustusasiakirja. Suomen viranomaiset eivät hyväksy Somalian passia matkustusasiakirjana. Valtuutettu kiinnitti hallinto-oikeuden huomion siihen, että Maahanmuuttoviraston ottama kanta olla myöntämättä henkilölle muukalaispassia voidaan katsoa johtavan yhdenvertaisuuslain 13 §:n kieltämään välilliseen syrjintään kansalaisuuden perusteella ja hakijan kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Työ- ja elinkeinoministeriö oli antanut asiassa myönteisen osapäätöksen oleskeluluvan myöntämisestä asiassa. Valtuutettu kiinnitti hallinto-oikeuden huomion myös kahteen korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätökseen (KHO:2015:107 ja KHO:2014:22), joissa todettiin, että oleskeluluvan epäminen perheen yhdistämisasiassa sillä perusteella, että henkilöllä ei ole eikä hän voi saada Somalian valtiolta sellaista matkustusasiakirjaa, jonka

Suomen viranomaiset hyväksyisivät, rajoitti hakijan oikeutta enemmän kuin oli välttämätöntä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnitti vuosiraportissaan (2018) huomiota muun muassa esteettömyyteen, tekoälyn käyttöön liittyviin syrjintäriskeihin, asuntomarkkinoiden toimintaan, vammaisurheiluun, yhdenvertaisuuden edistämiseen armeijassa, ihmiskauppaan, pakolaisten oikeuteen perhe-elämään ja maasta poistamisen valvontaan. Eduskunnalle tehdyssä kertomuksessaan (2018) valtuutettu käsitteli samoja asioita ja lisäksi viraston tekemän tutkimuksen perusteella laajasti mm. turvapaikanhakijoiden asemaa ja sen muutoksia sekä ihmiskauppaa esittäen kehittämisehdotuksia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on ihmiskaupan kansallinen raportoija.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on valtioneuvoston nimittämä itsenäinen ja riippumaton oikeusturvaelin. Se valvoo yhdenvertaisuuslain ja tasa-arvolain noudattamista yksityisessä toiminnassa sekä julkisessa hallinto- ja liiketoiminnassa. Asian voi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi saattaa yhdenvertaisuuslain osalta se, johon syrjivä menettely kohdistuu, taikka asianomistajan suostumuksella yhdenvertaisuusvaltuutettu tai yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö. Asian voi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi saattaa tasa-arvolakia koskevilta osin tasa-arvovaltuutettu tai työmarkkinoiden keskusjärjestö. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi kieltää jatkamasta tai uusimasta syrjintää tai vastatoimia ja asettaa päätöksen noudattamisen tehosteeksi uhkasakon ja tuomita sen maksettavaksi. Lautakunta voi määrätä asianomaisen ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin yhdenvertaisuuslaissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi. Lautakunta ei voi määrätä hyvitystä tai muuta korvausta maksettavaksi. Lautakunnan päätöksistä voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisuista useimmat tai ainakin hyvin suuri osa koskee vammaisuuteen perustuvaa syrjintää tai esteellisyyttä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta käsitteli vuonna 2017 yhteensä 77 asiaa, ja vuosina 2018 ja 2019 niitä oli 130 ja 51 (taulukko 1 edellä). Asioihin on tässä luettu sekä hakemukset että oikaisuvaatimukset.

4.3 Eduskunnan oikeusasiamies

Eduskunnan oikeusasiamiehen valvonta tuottaa merkittävää tietoa syrjinnästä Suomessa. Oikeusasiamies suorittaa eri laitosten ja viranomaisten laillisuusvalvontaa, tekee siinä tarkoituksessa tarkastuksia ja tekee ratkaisuja kanteluista. Tämä on tärkeää mm. ulkomaalaisten, lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen ja syrjimättömyyden kannalta.

Oikeusasiamies on muun muassa osa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen mukaista kansallista rakennetta. Vuoden 2018 toimintakertomuksessa kommentoidaan myös vanhusten ja lasten oikeuksien valvontaa. Oikeusasiamies valvoo vanhusten oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun, itsemääräämisoikeuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, yksityiselämän suojaan, uskonnon ja omantunnon vapauteen, osallistumisoikeuksiin, kielellisiin oikeuksiin ja oikeusturvaan myös silloin kun ne eivät liity sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Oikeusasiamiehen alaisuuteen perustettu Ihmisoikeuskeskus seuraa vanhusten oikeuksien toteutumista ja Suomen hyväksymän vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteuttamista, mutta se ei käsittele kanteluita. Tässä tehtävässä on apuna myös neljäksi vuodeksi kerrallaan nimitetty ihmisoikeusvaltuuskunta.

Vuosien 2017 ja 2018 toimintakertomuksissa Eduskunnan oikeusasiamies luetteli kymmenen keskeistä perus- ja ihmisoikeusongelmaa. Ne ovat:

- Puutteet vammaisten oloissa ja kohtelussa
- Lastensuojelun puutteet
- Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen puutteet
- Laitoksissa olevien itsemääräämisoikeutta loukkaavat rajoittavat käytännöt
- Ulkomaalaisten oikeusavun puutteet ja ns. paperittomien turvattomuus
- Vankien ja tutkintavankien olojen ja kohtelun epäkohdat
- Terveyspalvelujen saatavuuden ja lainsäädännön puutteet
- Perusopetuksen opiskeluympäristön ja päätöksenteon puutteet
- Oikeusprosessien pitkät käsittelyajat ja tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden puutteet
- Perus- ja ihmisoikeusloukkausten ennaltaehkäisyn ja hyvittämisen puutteet

Vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyviä kanteluita ratkaistiin vuonna 2018 yhteensä 257, ja kanteluiden määrä on ollut kasvussa: vuonna 2017 niitä ratkaistiin 166. Kanteluita oli eniten (150) sosiaalihuollon asiaryhmässä. Vammaispalvelulain mukaista

henkilökohtaista apua koski 38 ratkaisua, kehitysvammaisten oikeuksia 28 ja kuljetuspalveluita 19 asiaa. Terveys- ja huollon asioita ratkaistiin 55, sosiaalivakuutuksen asioita 28 ja opetuksen piiriin kuuluvia asioita yhteensä 7 kappaletta. Vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin liittyvissä kanteluissa oli kysymys muun muassa palveluista ja asiakasmaksuja koskevasta päätöksenteosta, palvelua koskevasta neuvonnasta ja ohjauksesta, kohtelusta asiakaspalvelutilanteessa tai asumisyksikössä, palvelutarpeen arvioinnista, hakemuksen tai valituksen käsittelyn viivästyttämisestä ja kunnan palveluista antamista soveltamisohjeista sekä palvelujen järjestämisestä. Kansaneläke-laitoksen (Kela) menettelyä arvioitiin vammaisten tulkkauspalvelun järjestäjänä ja etuuksien, kuten vammaistuen ja kuntoutustuen, myöntäjänä. Terveys- ja huollon osalta oli kysymys mielenterveyskuntoutujien hoidosta ja kohtelusta, lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineen korvaamisesta, lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä ja riittävän terveyspalvelun järjestämisestä. Vammaispalvelua tai kehitysvammaisten erityishuoltoa koskevissa kanteluissa oli usein kyse puutteista päätöksenteossa tai asian käsittelyn viivästyksistä.

Eduskunnan oikeusasiamies tarkastaa myös vammaisten henkilöiden asumis- ja laitossuhteiden ja psykiatristen sairaaloiden toimintaa ja ottaa myös kantaa perusoikeuksiin. Vuonna 2018 tarkastuksissa tehtiin kriittisiä havaintoja esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja osallisuuden edistämisestä. Vuonna 2017 oikeusasiamies kommentoi yhdenvertaisuuden edistämistä kohtuullisilla mukautuksilla, joita tarvitaan esteellisen ympäristön korjaamiseen. Vuodelta 2018 kaksi esimerkkiä:

- Sosiaalihuolto ei ole laadultaan hyvää, jos palvelua ei ole halukkaille tarjolla ruotsiksi. Kieli on kotihoidon laadun keskeinen tekijä. OA piti tilannetta ongelmallisena myös perusoikeutena turvatun yhdenvertaisuuden näkökulmasta, kun kotihoitoa tarvitsevia asiakkaita kohdeltiin kielellisin perustein eri tavoin. Kyse ei nyt tosin ollut siitä, että ruotsinkieliset eivät olisi saaneet lainkaan kotihoidon palveluja, vaan kyse oli palvelun kielestä ja siten laadusta ja sen eroista.
- (-) oli selvää, että perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten valossa valtion olisi tullut ilman aiheetonta viivytystä huolehtia siitä, että saamelaisien nimet voidaan kirjoittaa väestötietojärjestelmään saamen kielen mukaisessa kirjoitusasussa. Kysymys oli oleellisesta tekijästä toteutettaessa saamelaisien oikeutta kulttuurinsa ylläpitoon ja kehittämiseen sekä heidän identiteettinsä säilyttämiseen.

Vuonna 2018 oikeusasiamiehelle tehtiin yhteensä 142 ulkomaalaiskantelua ja niitä ratkaistiin 133, vuonna 2017 niitä oli 136 ja niitä ratkaistiin 138. Ulkomaalaiskanteluiden osuus kaikista kanteluista vaihtelee 1 %:n ja 3 %:n välillä. Tyypillisiä ulkomaalaiskanteluita olivat tyytymättömyys viranomaisten kielteisiin oleskelulupa- tai turvapaikkapäätöksiin ja

tyytymättömyys viranomaisten menettelyyn. Kanteluita aiheuttivat esimerkiksi viranomaisten pitkät käsittelyajat ja hyvän hallinnon vastaisiksi koetut menettelytavat. Oikeusasiamies antoi Maahanmuuttovirastolle kuusi huomautusta.

Vanhusten oikeuksien toteutumisen ongelmat ovat vuoden 2018 kertomuksen mukaan liittyneet usein kotihoitoon ja tiedonsaantiin. Lasten oikeuksien toteutumiseen liittyvissä ongelmissa on usein ollut kysymys rajoittamisen ja kasvattamisen rajapinnan määrittelystä. Suoraan syrjintään liittyviä ratkaisuja oli vuonna 2018 vain yksi, joka koski taiteen perusopetuksessa sovellettuja yläikärajoja, joiden katsottiin olevan yhdenvertaisuuslain vastaisia (diaarionumero 6832/ 2017). Eduskunnan oikeusasiamies ehdotti selvitettäväksi asianomaista toimintaa koskevan lainsäädännön muuttamista tai muita toimenpiteitä. Vuonna 2017 ei ollut suoraan syrjintään liittyviä tapauksia.

4.4 Valtioneuvoston oikeuskansleri

Vuonna 2017 valtioneuvoston oikeuskansleri kommentoi perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamista säädösvalmistelussa ja käsittelyn viipymistä viranomaisilla. Saman vuoden aikana tehtiin tarkastuskäynti Maahanmuuttovirastoon, jossa todettiin turvapaikanhakijoiden kohdalla joitakin lainvastaisia menettelyjä ja kiinnitettiin huomiota muun muassa hakijoiden puhuttelujen tallentamiseen. Tarkastelukauden 2017–19 aikana oikeuskansleri teki muun muassa seuraavat ratkaisut, jotka liittyivät yhdenvertaisuuteen.

- **Työpaikkailmoituksessa ei olisi saanut edellyttää tiettyä ikää.** Diaarinumero: OKV/377/1/2016. Kaupunki oli hakenut museoihinsa määrääikäiseen työsuhteeseen hankekoordinaattoria, ja työpaikkailmoituksen mukaan valittavalta edellytettiin alle 30 vuoden ikää. Kysymyksessä ei voitu katsoa olleen lakiin perustuva erilaisen kohtelun oikeuttava tilanne, jossa kohtelun olisi oikeuttanut esimerkiksi perusteltu työllisyyspoliittinen tai työmarkkinoita koskeva tavoite.
- **Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.** Diaarinumero: OKV/1121/1/2017. Keskussairaalan päivystysklinikan huomiota kiinnitettiin siihen, että kantelijan hoito päivystysklinikalla ei kaikilta osin ollut ollut potilaslain säännösten mukaista eli laadultaan hyvää ja potilaan terveydentilan edellyttämää. Kantelija epäili syrjintää vieraskielisen sukunimensä ja sairastamansa kaksisuuntaisen mielialahäiriön perusteella.
- **Laiteriippumattomat verkkopalvelut edistäisivät yhdenvertaisuutta.** Diaarinumero: OKV/338/1/2018. Työ- ja elinkeinohallinnon työnhakijoille tarjoamia verkkopalveluja ei ole sovitettu kaikille

mobiililaitteille. Oikeuskansleri pyysi ministeriötä ilmoittamaan vuoden 2019 loppuun mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt palveluperiaatteen turvaamiseksi niin henkilökohtaisesti paikan päällä tapahtuvassa asioinnissa kuin laiteriippumattoman digitaalisen asioinnin järjestämisessä.

4.5 Korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus

Korkeimmassa oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa syrjinnän ja yhdenvertaisuuslain soveltamisen kannalta relevantit ratkaisut ovat yksittäisiä mutta sitäkin merkittävämpiä. Yhdenvertaisuuslain soveltamisen lisäksi missä muussa asiassa tahansa voidaan viitata perustuslain 6 pykälän yhdenvertaisuussäännökseen. Taulukossa 3 esitellään tarkastelukauden tapausmäärät.

Taulukko 3. Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut, joissa on viitattu tasa-arvo- tai yhdenvertaisuuslakiin 2017–19.

	2017	2018	2019
KORKEIN OIKEUS			
• tasa-arvolaki	2	0	
	1	2	2
KORKEIN HALLINTO-OIKEUS			
• tasa-arvolaki	8	7	
• yhdenvertaisuuslaki	2	3	2

Korkeimmassa oikeudessa ratkaistiin hakutietojen mukaan tarkastelukaudella viisi yhdenvertaisuuslain piiriin kuuluvaa ja syrjintään liittyvää asiaa. Lakiin vedottiin useammassa tapauksissa, mutta oikeus katsoi monesti, että asiat eivät kuuluneet yhdenvertaisuuslain piiriin.

Raportin aiheen kannalta kiinnostava on kuitenkin myös seuraava hovioikeuden ratkaisema asia.

- Korkein oikeus ei tutki rikosasiaa, jossa kysymys oli pasifistisista syistä asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytyneen miehen tuomitsemisesta rangaistukseen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Helsingin hovioikeuden vapauttava tuomio jäi näin voimaan.

Valituslupaa korkeimmalta oikeudelta haki syyttäjä. Hovioikeus hylkäsi helmikuussa 2018 miehen saaman syytteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Hovioikeuden mukaan vastaajan edustamaa passifistista vakaumusta ei voitu asettaa Jehovan todistajien vakaumukseen nähden eriarvoiseen asemaan. Siviilipalveluslain rangaistus-säännöksen soveltaminen olisi johtanut ilmeiseen ristiriitaan perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen ja syrjintäkiellon kanssa. Hovioikeuden tuomion jälkeen eduskunnalle on annettu lakiesitys, jossa ehdotetaan Jehovan todistajien vapauttamista asevelvollisuudesta koskevan lain kumoamista (diaarinumero R2018/286, 13.11.2018).

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa ratkaistiin tarkastelukaudella seitsemän yhdenvertaisuuslain piiriin kuuluvaa ja syrjintään liittyvää asiaa. Lakiin vedottiin useammassa tapauksissa, mutta oikeus katsoi jälleen monesti, että asiat eivät kuuluneet yhdenvertaisuuslain piiriin.

Yhdenvertaisuudesta puhutaan oikeuskäytännössä myös muun muassa myös silloin, kun on kyse yhtiön osakkaiden tai tarjouskilpailussa kaikkien tarjousten yhdenvertaisesta kohtelusta.

LÄHTEET

- Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu, 2017–19, jotka on haettu ”syrjintä” ja ”yhdenvertaisuus” hakusanoilla 1.2.–2.3 2020.
- Tilastokeskuksen PxWeb -tietokannat ”Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen 2010–18” ja ”Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset 2009–2018”.
- Työsuojeluhallinnon toteuttaman yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonnan sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintakertomuksen ennakkotiedot, 2019.
- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tilastot vuosilta 2017–2019.
- Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2017 (2018), Helsinki: Eduskunnan oikeusasiamies, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_16+2018.pdf.
- Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2018 (2019), Helsinki: Eduskunnan oikeusasiamies, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_11+2019.pdf.
- Työsuojeluhallinto (2019) Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonta työelämässä vuonna 2018, Työsuojeluhallinnon julkaisuja 7/ 2019, https://tyosuojelu.julkaisuverkossa.fi/raportti_yhdenvertaisuuden_ja_syrjinnan_valvonta_2018/#/article/1/page/1.
- Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017 (2018). Helsinki: Oikeuskanslerinvirasto, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_4+2018.pdf.
- Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2018 (2019), Helsinki: Oikeuskanslerinvirasto, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_2+2019.pdf.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2018) Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2018, <http://www.syrjintatieto.fi>.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2018) Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle, K 6 / 2018 vp, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_6+2018.pdf.

5. VIHARIKOLLISUUS JA VIHAPUHE

Kansallisessa lainsäädännössä ei ole määritelty rikosta, jonka rikosnimike olisi ”vihapuhe”. Vihapuheen määrittelyä on käsitelty laajasti arkkipiispa Mäkisen johtaman työryhmän raportissa vuonna 2019. Sen mukaan vihapuhe on rikos silloin, kun se täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Yleisin tällainen rikos on kiihottaminen kansanryhmää vastaan tai sen törkeä tekemuoto. Kiihottamisrikoksen suojan kohteena ovat ryhmät, jotka määrättyvät ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella. Vihapuheeseen liittyvien tekojen kohdistuessa yhteen tai useampaan yksilöitävissä olevaan henkilöön kysymykseen voivat tulla kunnianloukkausrikokset tai laiton uhkaus. Kysymykseen voi tulla myös julkinen kehottaminen rikokseen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, vainoaminen tai sotaan yllyttäminen. Kun vihapuhe täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön, se katsotaan viharikokseksi.

Viharikos voi olla henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos. Rikoksen motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavasta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai esimerkiksi vammaisuutta kohtaan. Viharikosmotiivi on rangaistusta koventava tekijä. Varsinaisen osallisuuden lisäksi rangaistavuus on ulotettu pidemmälle: esimerkiksi rasistiset järjestöt rinnastetaan rikoslaissa järjestäytyneisiin rikollisryhmiin ja niiden toimintaan osallistuminen on rangaistavaa.

Vaikka vihapuhe ei täyttäisi rikoksen tunnusmerkistöä, se voi olla kiellettyä yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaisena häirintänä. Tällä tarkoitetaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaavaa käyttäytymistä, jos käyttäytymisellä luodaan esimerkiksi ihmisen alkuperän, vammaisuuden tai seksuaalisen suuntautumisen vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (tasa-arvolaki, 609/1986) kielletään seksuaalinen häirintä ja sukupuoleen perustuva häirintä. Lainsäädäntö rajaa sananvapautta muullakin tavalla. Kiellettyä on muun muassa hyvän tavan vastainen, esimerkiksi ihmisarvoa loukkaava tai syrjivä markkinointi.

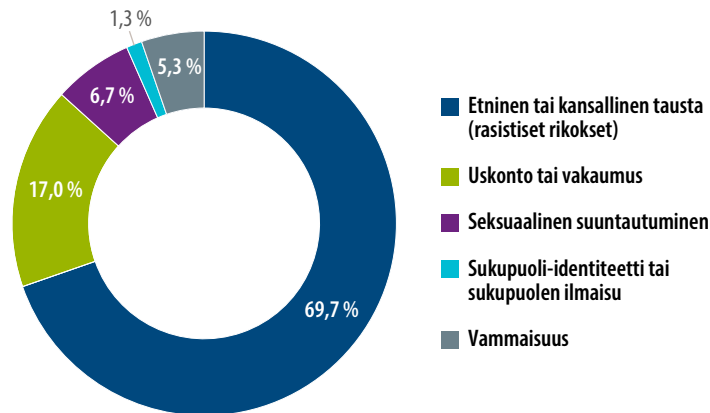
Rikosilmoituksen vastaanottava poliisi luokittelee tapahtuman viharikokseksi käyttämällä poliisin yhteistä kirjallista ohjetta. Määrittelyn apuna käytetään selvitystä varten laadittua kirjallista ohjetta. Luokittelun perustella tapaus määritellään viharikokseksi, jos jokin tapauksen osapuolista (poliisi, uhri, todistaja, jne.) epäilee, että rikoksen yhtenä motiivina oli epäluulo tai vihamielisyys jotakin uhrin (oletettua) viiteryhmää kohtaan. Niitä voivat olla 1) etnisyyteen tai kansallisuuteen, 2) uskontoon tai vakaumukseen, 3) seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun tai 4) vammaisuuteen liittyvät viiteryhvät.

Tapaus määritellään vihaviharikokseksi myös silloin, jos itse rikosilmoituksen selitysosassa esiintyi viharikosperustaisia vihjeitä, kuten epäillyn rassistista kielenkäyttöä. Viharikosten analyysi osoittaa, että rikosten motiivit voivat monesti kietoutua yhteen. Näin tapahtuu usein mm. etnisen taustan, ihonvärin ja uskonnon kohdalla ja myös sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen kohdalla.

5.1 Viharikokset 2017–2019

Vuonna 2018 poliisille tehtiin yhteensä 910 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista. Ilmoitusten määrä väheni edellisvuodesta 255 tapauksella (-22 %). Epäiltyjä päär rikoksia löytyi 1 300 kappaletta, mikä on 256 kappaletta (-16 %) vähemmän kuin edellisvuonna. Käräjäoikeuksissa poliisin luokittelemista tapauksista annettiin viharikoksista tuomioita vuonna 2017 yhteensä 62 kappaletta, vuonna 2018 niitä oli 55 ja vuonna 2019 vain 22.

Enemmistö poliisin vastaanottamista viharikosilmoituksista jää luokittelematta viharikokseksi. Eri vuosien välillä on huomattavaa vaihtelua, mikä näkyy myös tarkastelujaksolla. Vuonna 2017 luokitusta käytettiin 39% tapauksista ja vuonna 2018 26% tapauksista. Vuonna 2018 niissä tapauksissa, joissa motiivi oli kirjattu, motiivina oli etninen tai kansallinen tausta (80 %) tai uskonto tai vakaumus (16 %). Kolmanneksi yleisin motiivi oli sukupuoli-identiteetti, seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuolen ilmaisu. Poliisin tietojärjestelmässä on myös tapauksia, joiden mukaan vihamotiivi on tullut esiin tutkinnassa, mutta rikosta ei ole kirjattu viharikokseksi (kuviokuva 5).

Kuvio 5. Eri viharikosmotiivien osuudet epäillyistä viharikoksista tehdyissä rikosilmoituksissa vuonna 2018 (Rauta 2019, s. 10, kuvio 3.)

Vuonna 2018 päärikoksen yleisin rikoslaji poliisin tietoon tulleissa rikosepäilyissä edellisten vuosien tapaan oli pahoinpitelyrikos (37 %), joiden määrä on kuitenkin laskenut 17 prosenttia vuodesta 2017. Seuraavaksi eniten oli kunnianloukkauksia, joiden määrä myös laski (-7 %). Laittomien uhkausten määrä kasvoi kolme prosenttia ja vahingontekojen seitsemän prosenttia. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosten määrä puolestaan laski huomattavasti (-78 %). Syrjintärikosten ja kotirauhan rikkomisten määrät ovat jonkin verran kasvaneet.

Esimerkkejä:

- Mies herjasi baarissa toista asiakasta hänen etnisen taustansa takia, jonka jälkeen herjaamisen kohteeksi joutunut henkilö pahoinpiteli tämän. Toista epäillään kunnianloukkauksesta ja toista pahoinpitelystä.
- Vastaaja on yhdessä tuntemattomaksi jääneen henkilön kanssa tehnyt ruumiillista väkivaltaa asianomistaja A:lle ja asianomistaja B:lle. Tekojen vaikuttimena on ollut A:n ja B:n seksuaalinen suuntautuminen. Vastaaja on tunnustanut menettelleensä syytteessä kuvatulla tavalla. Käräjäoikeus toteaa, että vastaaja on syyllistynyt hänelle tuntemattomien asianomistajien pahoinpitelyyn, jolle ei ole ollut mitään muuta selitystä kuin asianomistajien seksuaalinen suuntautuminen. Kun rikoksen tekeminen on johtunut seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvasta vaikuttimesta, käräjäoikeus hyväksyy syyttäjän vaatimuksen koventamisperusteen soveltamisesta. Käräjäoikeus tuomitsi vastaajan 80 päivän ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Tarkasteluvuonna 66 prosentissa kaikista vihamotiivin sisältävistä päärikoksista asianomistajana oli mies ja 34 prosentissa asianomistajana oli nainen (taulukko 5). Motiivien osuudet molemmissa ryhmissä olivat hyvin samankaltaiset. Rikoslajeittain tarkasteltuina, miehiin kohdistui yleisimmin pahoinpitelyrikoksia (47 %), kun taas naisiin kohdistuneet rikokset olivat yleisimmin kunnianloukkauksia (35 %).

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on ollut hyvin harvinainen viharikos Suomessa, mutta se on ainakin tilapäisesti yleistynyt. Vuonna 2017 käräjäoikeuksissa annettiin 13 tuomiota ja vuonna 2018 31 sellaisia tuomioita, joissa kiihottaminen kansanryhmää vastaan oli päärikosnimike. Vuonna 2019 tuomioita tuli 29. Rikosilmoituksia tehtiin selvästi enemmän, esimerkiksi vuonna 2017 yhteensä 189 ja vuonna 2018 yhteensä 34 (taulukko 4). Ilmiön yleistymiseen viittaa, että neljä kansanedustajaa on vuonna 2019 päätenyt esitutkintaan epäiltyinä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.

Taulukko 4. Kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevat asiat (kpl) esitutkinnasta syytteeseen ja käräjäoikeuksien tuomioon vuosina 2017–2019.

Nimike	2017			2018			2019
	esitutkinta	syyte	tuomio	esitutkinta	syyte	tuomio	tuomio
Kiihottaminen/ törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan	189	87	13	34	72	31	29

5.2 Vihapuheen ilmeneminen ja sen vaikutukset

Vihapuhe ja sen kohteeksi joutuminen vaikuttaa olevan yleisintä nuorissa ikäluokissa. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan vihapuhetta oli vuonna 2017 nähnyt sosiaalisessa mediassa 39 % vastaajista, kasvua on neljässä vuodessa 13 %.

Kansainvälinen lehdistöinstituutti on selvittänyt suomalaisiin toimittajiin kohdistuvaa häirintää verkossa. Instituutin mukaan turvapaikanhakijat, maahanmuutto sekä Venäjä ovat aiheita, joista kirjoittaviin kohdistuu usein verkkohäirintää. Kuntajohtajille lähetetyn työhyvinvointikyselyn mukaan 41 % kuntajohtajista oli kokenut uhkailua tai häirintää. Koettu häirintä on kuitenkin kymmenen vuoden aikana vähentynyt. Syyttäjähdistyksen kyselyn mukaan syyttäjistä 40 % vastasi vuonna 2018, että he olivat olleet työnsä vuoksi epäasiallisen käytöksen kohteena ja tuomariliiton toteuttaman kyselyn mukaan kaksi kolmannesta tuomareista katsoi, että he olivat joutuneet epäasiallisen käytöksen tai vaikuttamisen

kohteeksi. Oikeusviranomaisten kohdalla tilanne on aikaisemmasta heikentynyt. Vihapuhe ja häirintä ovat ilmeisesti yhteydessä koettuun viranomaisluottamukseen.

Valtioneuvoston kanslian teettämän Viha vallassa -tutkimuksen mukaan kansanedustajista ja heidän avustajistaan 45 % oli kokenut vihapuhetta ja heidän läheisistäänkin noin 15 %. Kyselyyn vastasi kuitenkin alle puolet kansanedustajista. Tämän kyselyn perusteella vihapuhe kohdistuu enemmän miehiin kuin naisiin, ja erityisen paljon vihapuhetta on koettu Helsinki-Uusimaan alueella. Suurin osa kuntapäätäjiiin kohdistuneesta vihapuheesta tulee tuntemattomilta. Kiinnostavaa kuitenkin on, että lähes puolet on saanut vihapuhetta myös oman kunnan valtuutetuilta tai luottamustehtävissä toimivilta ja lähes 40 % tutuilta. Kuntapäätäjät ovat melko harvoin ilmoittaneet vihapuheesta, useimmiten on ilmoitettu omalle puolueelle (41 %) tai poliisille (24 %). Tärkeimpänä tukitoimena he pitävät vihapuheen ja häirinnän tuomitsemista julkisuudessa ja useimmat kaipaavat toimintaohjeita joutuessaan vihapuheen kohteeksi. Eduskuntatahojen saamista twitter-vihaviesteistä, joita oli 5 500, oli 204 tunnusta lähettänyt yli puolet. Yhteensä vihaviestejä oli lähettänyt noin 2 200 tunnusta, joten alle 10 % oli lähettänyt yli puolet viesteistä ja ahkerin kirjoittaja oli lähettänyt 115 viestiä. Tutkimuksessa voitiin myös selvittää, missä määrin lähettävät tunnukset olivat yhteydessä keskenään. Noin 75 % vihaviesteistä voitiin lukea samaan ns. verkostoon, jolle oli ominaista konservatiivinen ja maahanmuuttovastainen ideologia.

Sukupuolittuneella väkivallalla tarkoitetaan fyysisen väkivallan lisäksi sukupuoleen tai sen ilmaisuun perustuvaa seksuaalista häirintää ja vihapuhetta. Tasa-arvobarometrista tehdyt analyysit osoittavat, että naiset kokevat sitä miehiä selvästi useammin. Myös nuori ikä, vähemmistöön kuuluminen ja pienituloisuus lisäävät merkittäväällä tavalla tällaisten kokemusten kasautumisen riskiä. Moniperusteista syrjintää ajatellen sukupuoli on merkittävin taustatekijä: naisten riskit ovat monin paikoin suuremmat kuin miesten.

Kouluterveyskyselyn mukaan ulkomaalaistaustaiset ja toimintarajoitteiset lapset kokevat muita enemmän kiusaamista ja häirintää. Vuonna 2017 tehdyn selvityksen mukaan yli puolet erilaisiin vähemmistöihin kuuluvista kyselyyn vastanneista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää ja siksi vältteli joitakin paikkoja. Vain suunnilleen yksi neljästä ilmoittaa kokemuksestaan eteenpäin, ilmoitus jää tekemättä tavallisimmin, koska ei uskota, että ilmoitus johtaa mihinkään.

Viha vallassa -tutkimuksen tekijät ovat jakaneet suomalaisen vihaviestinnän kolmeen pääryhmään:

- poliittinen painostus
- poliittisesta vastakkainasettelusta syntyvä vihapuhe ja
- impulsiivinen häirintä

Sisäministeriön, oikeusministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä esitti vihapuheeseen puuttumisen keinoiksi muun muassa:

- laaditaan vihapuheen vastainen toimenpideohjelma
- perustetaan osaamiskeskus, lisätään tutkimusta ja tietoon perustuvaa johtamista
- kehitetään lainsäädäntöä
- päättäjien arvojohtajuus ja vihapuheeseen puuttuminen
- poliittisen järjestelmän sisälle asetettavat selvät hyväksytyyn puheen rajat
- vaaliehdokkaille ja kuntien luottamustehtävissä toimiville selkeämmät vastuutahot ja keinovalikoima
- alustojen vastuun kehittäminen vihamielisten viestien poistamisessa ja tilien sulkemisessa ja
- politiikkaan vaikuttavan vihapuheen näkyväksi tekeminen
- lisätään opettajien ja koulun henkilökunnan mahdollisuuksia puuttua vihapuheeseen ja nettikiusaamiseen
- varmistetaan että työnantajan ja toimeksiantajan vastuu toteutuu, kun työntekijä on vihapuheen tai -kampanjan kohteena
- parannetaan vihapuheen uhrien tukea

Vihapuheen ja viharikosten vaikutukset ovat samankaltaisia kuin syrjinnän, monenlaisia ja pitkäkestoisia: myös syrjintä on viharikollisuutta. Vaikutuksia on mm. fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, turvallisuuden tunteeseen ja suojautumisen tarpeeseen, haluun esiintyä julkisuudessa ja osallistua julkiseen keskusteluun ja luottamukseen tuntemattomiin ihmisiin. Selkeimmät kielteiset vaikutukset ovat suomalaisen tutkimuksen mukaan luottamukseen tuntemattomiin ihmisiin (50 %), haluun esiintyä julkisesti (42 %) ja yleiseen turvallisuuden tunteeseen (41 %).

LÄHTEET

- Tilastokeskuksen PxWeb -tietokannat "Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen 2010–18" ja "Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset 2009–2018"
- Aaltonen M (2019) Viharikokset käräjäoikeuksissa 2018, Helsinki: Oikeusministeriö, https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/80ac0a59-5434-4983-b89e-e2ab0013ba21/f8cd2930-307a-4c79-9df3-d36defb38e91/MUIS-TIO_20190524105518.pdf.
- Hiltunen I (2018), Experiences of external interference among Finnish journalists: Prevalence, methods and implications, *Nordicom Review*, No. 1, 1–19.
- International Press Institute (2018), Online Attacks on Journalists in Finland: Overview and Best Newsroom Practice, International Press Institute, <https://ipi.media/countering-online-harassment-in-newsrooms-finland/>.
- Kaakinen, M, Oksanen A & Räsänen P (2018), Did the Risk of Exposure to Online Hate Increase after the November 2015 Paris Attacks? A Group Relations Approach, *Computers in Human Behavior*, No. 78, 90–99.
- Kaakinen, M, Räsänen P, Näsi M, Minkkinen J, Keipi, T & Oksanen A (2018), Social capital and online hate production: A four country survey, *Crime, Law, and Social Change* Vol. 69, No. 1, 25–39.
- Knuutila A, Kosonen H, Saresma T, Haara P & Pöyhtäri R (2019), Viha vallassa: vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, Valtioneuvoston kanslia: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019: 57, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161812/57_19_Viha%20vallassa_Vihapuheen%20vaikutukset%20_Netti%20.pdf.
- Lakimiesliitto (2019), Lakimiesliitto vaatii järeitä toimia oikeudenhoidon ammattilaisten suojaamiseksi vainoamiselta, Suomen Lakimiesliitto 21.05.2019, <https://www.laki-miesliitto.fi/uutiset/lakimiesliitto-vaatii-jareita-toimia-oikeudenhoidon-ammattilaisten-suojaamiseksi-vainoamiselta/>.
- Mäkinen K (2019) Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisen toiminnan tehostaminen, Sisäinen turvallisuus, Sisäministeriön julkaisuja 2019: 23, Helsinki: Sisäministeriö, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161613>.
- Nieminen T (2019) Jos neljä kansanedustajaa saisi rangaistuksen vihapuheesta, kansanedustajien kiihotustuomiot olisivat yli 8 000 kertaa niin todennäköisiä kuin koko kansalla, Helsingin Sanomat 1.9.2019, <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006222004.html>.
- Nokso-Koivisto I (2019) Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa 2014–2018, Helsinki: Uskot-foorumi ry. ja Rikosuhripäivystys, https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/2140_Uhrien_kokemuksia_viharikoksista_2014_2018.pdf.
- Oikeusministeriö (2017) Häirintä on syrjintää, Policy Brief 1/ 2018, <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/11141214/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI/032fde6-8ccd-acab-0c52-d9d-051d50a87/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI.pdf>.
- Ollus N, Tanskanen M, Honkatukia P & Kainulainen H (2019) Sukupuolistunut vihapuhe, seksuaalinen häirintä ja risteävät yhteiskunnalliset erot, Teräsaho M & Närvi J (toim.) Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon – analyyssejä tasa-arvobarometrista 2017, Raportti 6/ 2019, Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-314-4>.
- Pekola-Sjöblom, M & Airaksinen J (2018), Häirintä ja uhkailu kuntajohtajien työssä, Kuntaliiton julkaisusarja Uutta kunnista, No. 13.
- Rauta J (2018) Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017, Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-350-7>.
- Rauta J (2019) Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2018, Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019102935508>.
- Rikoksentorjuntaneuvosto (2019) Naisiin ja miehiin kohdistuva väkivalta, <https://rikoksentorjunta.fi/naisiin-ja-miehiin-kohdistuva-vakivalta>.
- Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä digitaalinen kiusaaminen sosiaalisessa mediassa. Pelastakaa lapset 2018; Salomaa, Saara 2019. Vihapuhe ja kiusaaminen median välityksellä. PDF.
- Sisäministeriö (2019) Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen, Sisäinen turvallisuus, Sisäministeriön julkaisuja 2019:23, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161613/SM_23_19_Sanat%20ovat%20tekoja%20Vihapuhe%20ja%20nettikiusaamisen%20vastaisten%20toimien%20tehostaminen_final.pdf.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintäteknikan käyttö [verkkajulkaisu]. ISSN=2341-8699. Helsinki: Tilastokeskus, <http://www.stat.fi/til/sutivi/index.html>.
- "Turun synagoga töhrittiin, Sauli Niinistö huolestui", Helsingin Sanomat 28.1.2020.

6. YHDENVERTAISUUDEN EDISTÄMINEN

Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisilla, koulutuksen järjestäjillä ja työnantajilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuden edistämisen keskeisin väline on yhdenvertaisuussuunnittelu. Yhdenvertaisuussuunnittelu tarkoittaa sitä, että organisaatio arvioi ja kehittää toimintaansa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta. Oikeusministeriö kehittää yhdenvertaisuussuunnittelun ja yhdenvertaisuuden arvioinnin ohjeita ja menetelmiä, ylläpitää syrjinnän seurantajärjestelmää sekä koordinoi kansallisia syrjinnän vastaisia tiedotuskampanjoita. Oikeusministeriön ylläpitämä Yhdenvertaisuus.fi -sivusto tarjoaa käytännön työkaluja ja hyviä käytäntöjä yhdenvertaisuussuunnitteluun. Sivuilta löytyy tietoa lainsäädännöstä ja tutkimuksista, koulutusmateriaaleja ja yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvistä kampanjoista ja hankkeista.

Oikeusministeriö on julkaissut myös työkalun yhdenvertaisuuden arvioinnin varten, ks. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Yhdenvertaisuuden+arvioinnin+opas>.

Oppaan sisältöjä ovat muun muassa:

- Miksi – mitä hyötyä yhdenvertaisuuden arvioimisesta ja edistämisestä on?
- Keitä arviointivelvollisuus koskee?
- Yhdenvertaisuuden arvioiminen yhdenvertaisuuslaissa: viranomaisen / koulutuksen järjestäjä/ työnantaja
- Mitä arvioidaan: syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen; syrjinnän seuranta ja arkaluontoisten tietojen käsittelyn kieltä; syrjintä eri väestöryhmissä
- Yhdenvertaisuuden edistäminen: ryhmäkohtainen tarkastelu; organisaation toimintojen tarkastelu; hyvien väestösuhteiden tarkastelu
- Miten arvioidaan? -tulosten analyysi ja suunnittelun käynnistäminen; tuloksista toimenpiteisiin.

Työterveyslaitoksen työ edistää laajasti yhdenvertaisuutta. Laitos on toimivan työyhteisön otsikon alla tuottanut runsaasti tietoa ja oppimateriaaleja muun muassa ikäjohtamisesta ja monimuotoisuudesta työelämässä, kiusaamisesta ja sen torjunnasta sekä myös tietoa maahanmuuttajille. Tarkasteltavan kauden aikana se on julkaissut esimerkiksi oppaan osaamisen tunnistamisesta ja kehittämisestä monikulttuurisilla työpaikoilla (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-803-0>).

Työsuojeluhallinto on julkaissut ohjeita työnantajalle yhdenvertaisuuden edistämiseksi työpaikalla. Niiden mukaan yhdenvertaisuuden edistäminen tulee olla säännöllistä kehittämistoimintaa neljässä vaiheessa:

1. selvitä työpaikan yhdenvertaisuustilanne
2. arvioi työpaikan tarpeet
3. toteuta tarvittavat edistämistoimenpiteet
4. seuraa toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Lähde: https://www.tyosuojelu.fi/documents/14660/2426906/Yhdenvertaisuus_opas/00ca52a7-d845-ff24-1f7e-8ec9067f9053.

Kotouttamistyötä voi pitää myös yhdenvertaisuuden edistämisenä. Työ- ja elinkeinoministeriö on koonnut laajan katsauksen, joka sisältää maahanmuuttoa ja kotouttamista koskevaa tietoa ja toimenpiteitä. Kotouttaminen liitetään siinä [kasvu- ja hyvinvointipolitiikkaan](#).

Paikallishallinnon aktiivisuus on tärkeää yhdenvertaisuuden edistämässä. Esimerkiksi Tampereen kaupunki haluaa olla yhdenvertaisuuden ”pääkaupunki” ja toteuttaa joukon yhdenvertaisuutta edistäviä tekoja ”Tampere. Yhdenvertaisesti sinun” -teemalla vuodesta 2019 alkaen. Ensimmäiset julkistettavat teot edistävät lasten ja nuorten sekä tapahtumatoiminnan yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuus on valittu kantavaksi teemaksi myös Tampereen ja Pirkanmaan yhteisessä kulttuuripääkaupunkihaussa.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston tarkastusten mukaan työnantajilla on kiinnostus edistää yhdenvertaisuutta, mutta he tietävät huonosti, miten se tapahtuu. Tarvitaan nykyistä enemmän tiedottamista ja hyvien käytäntöjen levittämistä. Hyviä käytäntöjä ovat muun muassa:

- Monitoimitilojen suunnittelussa huomioitiin erilaiset rajoitteet liittyen mm. ergonomiaan, hajusteallergioihin ja keskittymisvaikeuksiin.
- Rekrytoinnissa huolehdittiin, että sähköiset työnhakujärjestelmät ovat saavutettavia myös erityisryhmille kuten näkövammaisille.
- Eri-ikäisten tarpeita huomioitiin esimerkiksi lisäämällä työn joustoa ikääntyneiden työkyvyn ylläpitämiseksi.

- Työpaikkailmoituksessa kannustettiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä hakemaan tehtävää.
- Yrityksen asiakkaita lähestyttiin tiedotteilla, joilla pyrittiin ennaltaehkäisemään ulkomaisiin työntekijöihin kohdistuvaa epäasiallista käyttäytymistä.
- Työvuorosunnittelussa huomioitiin eri uskontojen ja kulttuurien juhlapäivät.
- Kesätyöntekijöiksi rekrytoitiin ensisijaisesti vammaisia henkilöitä.
- Työpaikalle perustettiin seksuaalivähemmistöjen aseman parantamiseksi Pride-ryhmä, johon kuka tahansa sai liittyä.

Vuonna 2017 Kuntaliiton tekemän kyselyn mukaan suurin osa kunnista (79 %, 100 kuntaa) oli tehnyt henkilöstöä koskevan yhdenvertaisuussuunnitelman. Yhteensä 12 %:lla (15 kuntaa) suunnitelmaa ei ollut, mutta se oli tarkoitus tehdä. Vain 9 % (11 kuntaa) ilmoitti, ettei heillä ole henkilöstöä koskevaa suunnitelmaa lainkaan. Kysely tehtiin kaikille Suomen kunnilla mutta vastausprosentti oli vain 42 %. Vastaajat edustivat hyvin Suomen eri alueita ja erityyppisiä kuntia. Toiminnallinen, yhdenvertaisuutta edistävä suunnitelma oli harvemmilla kunnilla (36 %) tai se oli suunnitteilla (17 %). Muut vastaajat ilmoittivat, ettei heillä ole sellaista suunnitelmaa eikä sitä ole suunniteltu. Tasa-arvosuunnittelun osalta tulokset olivat samansuuntaiset. Suuret kaupungit olivat tehneet vaaditut suunnitelmat useammin kuin pienet kunnat, ja niiden tekemät suunnitelmat olivat poikkeuksetta laajoja. Suunnitelmassa parhaiten otettiin huomioon yhdenvertaisuuslain kohderyhmistä ikä ja vammaisuus, ja useimmin niissä pyrittiin palvelujen saatavuuden parantamiseen ja tietoisuuden lisäämiseen, asenteisiin ja keskustelukulttuuriin vaikuttamiseen. Suunnitelmia seurataan parhaan käytännön mukaisesti osana kunnan tai kaupungin talousarvio- ja strategiaseurantaa.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen valinnanvapautta ja saavutettavuutta koskevassa selvityksessä korostettiin kielellistä oikeutta laajempaa käsitettä kielellistä saavutettavuutta, joka tarkoittaa sitä, että asiakas tai potilas on tietoinen palveluista, saa palvelua, tulee ymmärretyksi, ymmärtää myös hoitoa koskevat ohjeet ja kykenee siten ottamaan itse vastuuta hoidostaan. Tämä edellyttää mm. tiedotuksen, ohjauksen ja neuvonnan monikanavaisuutta, tulkkipalveluiden saatavuutta ja sähköisten palveluiden saavutettavuutta. Tämän mukaan yhdenvertaisuuden edistämiseksi tiedotuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota niihin ryhmiin, joiden on vaikeinta saada tietoa. Kielellisen saavutettavuuden edistämiseksi on tuotettu suosituksia oikeusministeriön tuottamassa tutkimuksessa.

Yhdenvertaisuuden edistämisestä työpaikoilla tehdyssä tuoreessa selvityksessä todetaan käytännön ongelmiksi suunnitelmien tekemisen ja jalkauttamisen puutteet. Melko suuri osa selvitykseen osallistuneista totesi, ettei tehdyllä työllä ollut vaikutusta yhdenvertaisuuteen, tosin toisinaan mainiten, ettei asiassa ole ollut ongelmia ennenkään. Vain noin viidennes työntekijöistä ja työnantajista katsoi yhdenvertaisuuden edistämiseksi olleen

myönteistä vaikutusta. Syrjäkysymyksiä ei edelleenkään tunneta kovin hyvin ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvodiskurssi sekoitetaan toisiinsa. Hyvien käytäntöjen tunnistaminen on vielä puutteellista.

LÄHTEET

- Ekholm E & Tuokkola K (2018) "Samalle viivalle" – havaintoja kuntien yhdenvertaisuustyöstä, Uutta kunnista, Kuntaliiton julkaisusarja 2/ 2018, Helsinki: Kuntaliitto, <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Samalle+viivalle+selvitys/f6f1b211-3c3f-4111-9a22-db7b8862e49c/Samalle+viivalle+selvitys.pdf>.
- Jauhola L, Karinen R, Luukkonen T, Nieminen K & Rantala K (2020) Yhdenvertaisuuden edistäminen työelämässä palkansaajien ja työnantajien näkökulmasta, Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, Policy Brief 12/ 2020, <https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/12-2020-Yhdenvertaisuuden+edistaminen+tyoelamassa+palkansaajien+ja+tyonantajien+nakokulmasta.pdf/e35e2e70-be67-159d-f05c-88ec993502b4/12-2020-Yhdenvertaisuuden+edistaminen+tyoelamassa+palkansaajien+ja+tyonantajien+nakokulmasta.pdf?version=1.0>.
- Jauhola L, Oosi O, Rausmaa S & Keinänen J (2018) Selvitys yhdenvertaisuuden toteutumisesta sosiaali- ja terveyspalveluiden valinnanvapauskokeiluissa - painopisteenä kielellinen saavutettavuus, Selvityksiä ja ohjeia 33/2018, Helsinki: Oikeusministeriö, https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2018/09/OMSO_33_2018_Selvitys_yhdenvertaisuuden_toteutumisesta_kielellinen_saavutettavuus.pdf.
- Laaja J (2019) Kaikkien kasvojen kunta, Opas yhdenvertaisuuden edistämiseen kunnan toiminnassa, Helsinki: Kuntaliitto, https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Kaikkien+kasvojen+kunta+_Opas+kuntien+yhdenvertaisuussuunnitteluun.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2018) Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2018, <http://www.syrjintatieto.fi>.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2018) Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle, K 6 / 2018 vp, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_6+2018.pdf.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-259-847-9 (PDF)